

min nationalpark

SKJOLDUNGERNES LAND

// NUMMER 02
SOMMER 2020

TEMA

NAT I NATUREN

*Oplev mørket og
sov under stjernerne*

8 FRIVILLIGE ILDSJÆLE

KOM MED I
NATIONALPARKENS
FÆLLESSKABER

REPORTAGE

NABOER OM NY NATUR

*Vandhuller, frøer og græssende heste.
Besøg et nyt overdrev*

VIKINGE ARKITEKTUR

BESØG DANMARKS
STØRSTE KONGEHAL

Vild mad i skoven

3 OPSKRIFTER
MED 4 VILDE URTER

KÆRE LÆSER

Her får du anden udgave af magasinet *min nationalpark* fra Nationalpark Skjoldungernes Land. Magasinet er ligesom det første blevet husstandsomdelt i Roskilde, Lejre og Frederikssund Kommuner. I magasinet kan du læse om nationalparken, dens natur, kultur og beboere – og hvordan du kan få glæde af at have en nationalpark i din kommune.

CORONA

Det har været et mærkeligt forår. Covid-19 og den verdensomspændende Corona-pandemi har vendt vores liv på hovedet, lukket samfundet for en stund – og tvunget os alle sammen ned i gear, til eftertænksomhed og pause. Vi kan ikke mødes, vi må ikke give hinanden håndtryk og vi kan ikke rejse. Vi er tvunget til at søge nye måder at kommunikere og være sammen på.

SAMMEN PÅ AFSTAND – I NATUREN

I naturen kan vi være sammen – på afstand. Og i nationalparken mærker vi tydeligt en stor og forøget interesse for at bruge nationalparken til vandreture, cykelture, sejlture osv. Vi arbejder for at skabe flere former for trædesten, som kan gøre det let at få gode oplevelser i nationalparken på egen hånd. I samarbejde med kommuner og foreninger er vi i fuld gang med at skabe bedre forhold for friluftslivet for både lokale og besøgende. Det kan du læse mere om i bl.a. artiklerne om Kongehalsvejen og om indsatserne på Roskilde Fjord.

VIS HENSYN OG FØLG ADGANGSREGLERNE

Ude i naturen er det vigtigt, at vi alle sammen overholder de gældende adgangsregler. Alle skal færdes hensynsfuldt både over for naturen, de kulturhistoriske spor og over for de mennesker, som bor og har deres hverdag i nationalparken. Vidste du fx, at 80% af nationalparkens landareal er ejet af private lodsejere? Uden dem, ingen nationalpark. Følg få enkle råd: Vis hensyn til natur og mennesker. Hils på dem, du møder. Tag dit affald med hjem. Hold din hund i snor. Og hold dig på vej og sti i private skove og i det åbne land. Du kan finde reglerne for færdsel på Naturstyrelsens hjemmeside. Lad os hjælpe hinanden, så der fortsat er plads til os alle i nationalparken.

TRÆDESTEN FOR NATUREN

Nationalparken arbejder også for at skabe flere trædesten for naturen. Vi skal beskytte den natur, vi har. Og vi skal skabe mere natur, hvor vi kan. Små og store trædesten, som fx vandhuller, enge, overdrev, skove og hegn er med til at give dyr og planter en mulighed for at vandre mellem de større sammenhængende naturområder, som nationalparken også arbejder for. Det kan du læse lidt mere om i fx artiklen om naboerne ved Skov Hastrup, der har givet plads til et splinternyt overdrev.

GOD SOMMER I NATIONALPARKEN

Du kan finde gode udflugtsmål og ideer til ture på nationalparkens hjemmeside, Facebookside, app, i foldere og kort, samt i info-porte ude i landskabet. God sommer i Nationalpark Skjoldungernes Land.

Med venlig hilsen

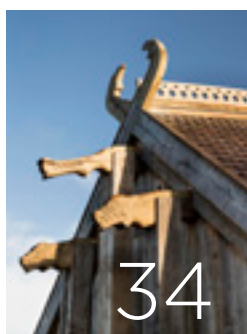
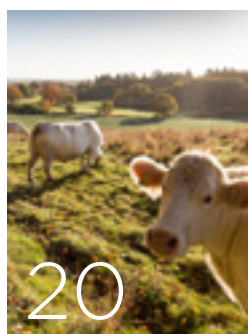
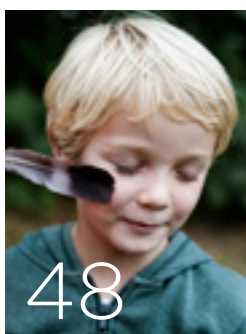
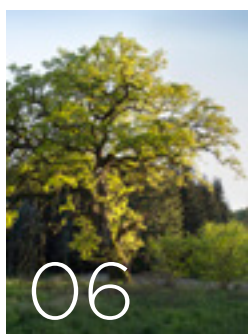
Lars Vedsmand

Bestyrelsesformand i Nationalpark Skjoldungernes Land

INDHOLD

SOMMER 2020

04 Nationalparken i en nøddeskal
Kort fortalt. Lær din nationalpark at kende.

06 Vilde vidunderlige nationalpark
Tag selv på tur. Nationalparkens naturvejleder viser vej til fem fine naturperler.

08 En nat i naturen
Nationalparken inviterer til overnatning under åben himmel.

13 Sådan kan du overnatte
Guide til at sove ude under stjernerne.

14 3 aktiviteter i mørket
Flagermus, pindsvin og ræv.
Natten er fuld af oplevelser.

15 Fjorden - et fælles fristed
Kajakroeren kontra fuglekiggen om benyttelse og beskyttelse af Roskilde Fjord.

19 5 fede fjord facts
Vidste du det om Roskilde Fjord?

20 Naboer om ny natur
To naboer lægger jord til nye vandhuller og et nyt overdrev ved Skov Hastrup.

24 Hvad er et vandhul?
Bliv klogere på livet i et vandhul.

26 10 vandhulsdyr
Det kribler og krabler. Lær 10 små vandhulsdyr at kende.

28 Istidsruten
Tag på cykeltur gennem det vestsjællandske istidslandskab.

30 Voxpop: Vores nationalpark
8 ildsjæle fortæller om frivillighed og fællesskab.

34 I Sagnkongernes Verden
Besøg den nye Kongehal i Sagnlandet Lejre.

40 I vikingernes fodspor
Oplev den nye Kongehalsvej ved Lejre.

42 Vild mad i naturen
3 opskrifter på mad med 4 vilde urter.

44 Bliv Skjoldunge
Tag med 3A på Bliv Skjoldungetur til Tadre Mølle.

48 10 gode grunde til at undervise børn i naturen
Ja, hvorfor skal børn undervises i naturen?

50 Tag ud i vores natur
Nationalparken inviterer til aktiviteter for hele familien.

51 Mere nationalpark
Find praktisk information om nationalparken.

'Min Nationalpark' er udgivet af Nationalpark Skjoldungernes Land i juni 2020

REDAKTØR: Anders Bülow / **LAYOUT OG PRODUKTION:** Grønager Reklamebureau / **OPLAG:** 64.000 stk.

FORSIDEFOTO: INSP! Media, Andreas Elkjær / Gengivelse fra bladet er tilladt med kildeangivelse

NATIONAL PARKEN I EN NØDDESKAL

KORT OM NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND

Fjordland, bakker og store skove

Nationalpark Skjoldungernes Land ligger på Midsjælland – kun 30 km kørsel fra København. Nationalparkens 170 kvadratkilometer rummer enestående natur, kulturhistorie og nogle af de smukkeste landskaber, vi har. Besøg for eksempel Roskilde Fjord med strandenge, kystskrænter, øer, holme og et enestående fugleliv – eller forsvind ind i de store midsjællandske løvskove med vandrestier og lejrpladser.

Mærk tiden

Siden stenalderen har mennesker levet i området og efterladt sig spor. Oplev de fredede herregårdslandskaber med marker, enge, gravhøje, skibssætninger, vandmøller og andre kulturspor – eller middelalderbyen Roskilde med Roskilde Domkirke som kronen på værket. Livet leves lige nu, og nationalparken rummer lokale fællesskaber, fødevarer, erhverv, kunst og kultur, som er en vigtig del af et besøg.

Ud i det blå – og grønne

Nationalparken rummer en varieret mosaik af naturperler, som kan opleves på cykel og gåben. De mange stier, shelters og tur i nationalparken giver besøgende mulighed for selv at opleve naturen, kulturhistorien og landskabet helt tæt på. Nationalparkens naturvejledere og formidlere inviterer på ture og arrangementer.

Mange indgange

Der er mange indgange til Nationalpark Skjoldungernes Land. 24 museer og naturskoler står klar til at tage imod dig – og nationalparken etablerer en række informationsporte, som viser ud i området og syr nationalparkens sammen.

Hvad skal nationalparken?

Nationalparken blev indviet i 2015 og har til opgave at beskytte, styrke og udvikle områdets natur, landskab, kulturhistorie, friluftsliv, formidling, undervisning, forskning, lokale fællesskaber, erhverv og turisme på en bæredygtig måde.

 Læs mere på www.nationalparkskjoldungernesland.dk

FÆLLESSKABER

15 i Bestyrelsen
21 i Rådet
10 i Sekretariatet
62 i Partnerskabsprogram
95 i Formidlerkorpset
9800 bor i nationalparken

30.000 – 60.000
fugle raster på fjorden
om efteråret.

3000 – 6000 fuglepar
yngler på fjorden fordelt
på 25 – 30 arter

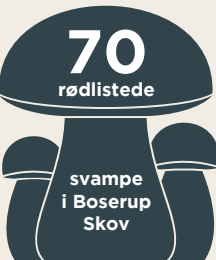
3 KOMMUNER

Roskilde
Lejre
Frederikssund

5
verdensberømte
vikingeskibe

6 væsentlige naturtyper:

- Lavvandet fjord med øer og holme
- Strandenge og kystskrænter
- Skove
- Søer og vandløb
- Ferske enge og moser
- Overdrev

70
rødlistede

svampe
i Boserup
Skov

171
fredede
fortidsminder

99 km kystlinje
66 km beskyttede vandløb

3 togstationer

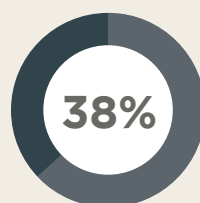
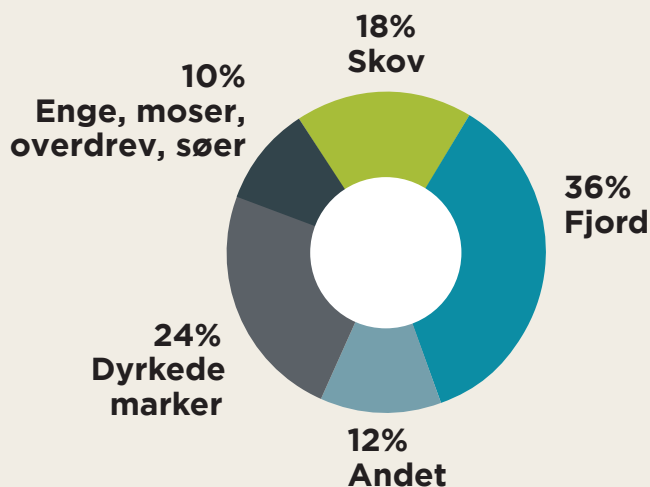

røde teglsten i
Roskilde Domkirke
som er UNESCO
Verdensarv

22 konger og
17 dronninger er
begravet i Roskilde
Domkirke

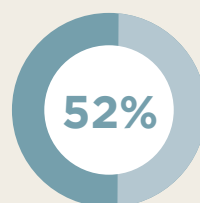
 40 km
Skjoldungesti

 24
besøgssteder

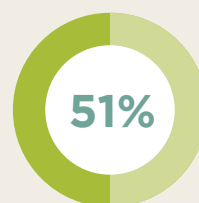
AREALFORDELING

FREDEDE AREALER
= 65 km²

NATURA 2000
= 89 km²

PRIVATE AREALER
= 87 km²

1/3 af landarealet er skovdækket

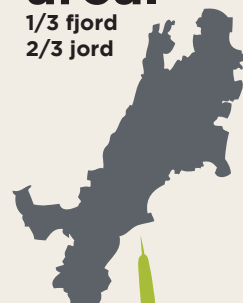
430
ideer

fra borgere til
nationalparkens
6 års plan

10
små havne

170 km²
areal
1/3 fjord
2/3 jord

527 søer
338 moser
143 ferske enge

31 m dybt: Hestehullet i Roskilde Fjord

VILDE

vidunderlige nationalpark

I serien *Vilde vidunderlige Danmark* har DR sat fokus på fem danske naturtyper og de dyr, som lever der.

Naturvejleder Sofie Clauson-Kaas præsenterer her fem steder, hvor du selv kan tage ud og opleve vilde og vidunderlige Nationalpark Skjoldungernes Land.

Tekst: Sofie Clauson-Kaas. Foto: VNR

SØER OG VANDLØB // Bøllesø

Bøllesø er en gammel tørvegrav, der nu er rig på især planter og padder. Søen er omgivet af pilekrat og hængesæk, og ligger i udkanten af de offentlige Bidstrup Skove.

OPLEV: Lyt til de grønne frøer kvække eller sæt dig ved bredden og kig efter en lille vandsalamander, der svømmer rundt mellem åkanderne. En spang fører dig tværs over søen og tæt på vandet. I sommermånederne kan du se den sjældne kødædende plante, almindelig blærerod, der dukker op fra overfladen med fine gule blomster.

SKOVEN // Bidstrup Skovene

I Bidstrup Skovene finder du et varieret landskab med dødishuller, skovenge, søer og et rigt dyreliv. Skoven består primært af blandet løvskov med især bøgetræer.

OPLEV: Skoven er offentlig tilgængelig og hvis du går på opdagelse med lidt tålmodig og held, er der naturoplevelser i topklasse. Her findes både rådyr, dådyr og krondyr, ugle og grævling. På skovengene kan du finde orkidéer, kødædende planter og sjældne sommerfugle. Kig også efter redekasser til den lille, sjældne hasselmus. Redekasserne sidder typisk i et krat lidt væk fra stien.

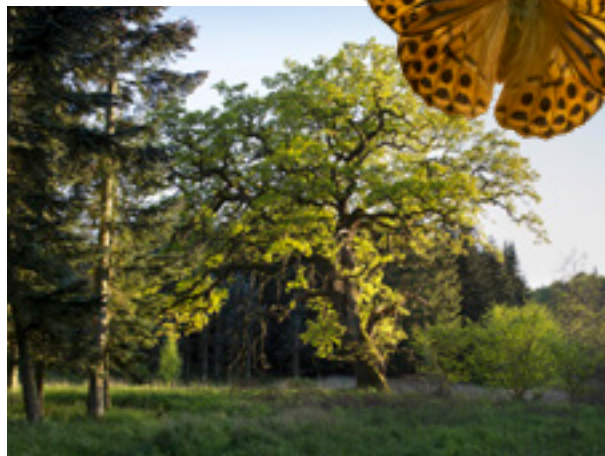
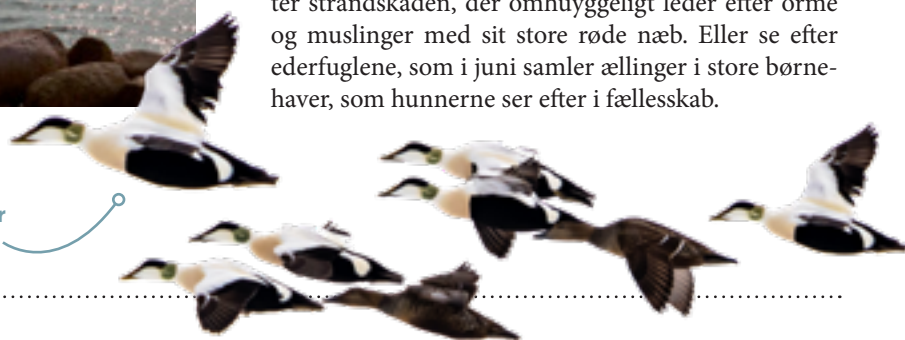

Foto: Ole Malling

Foto: Peter Helles Eriksen

Ederfuglene yngler i stort antal på øer og holme, og er en af de arter, der er i fin fremgang på Roskilde Fjord.

HAV OG KYST // Skrivernæbbet

Roskilde Fjord er en lavvandet fjord med øer og holme, og et af de vigtigste yngleområder for fugle i Danmark. I nationalparkens nordlige ende ligger Skrivernæbbet, hvor en privat sti fører dig ud langs kysten.

OPLEV: Ved Skrivernæbbet kan du få et fantastisk udsyn til Roskilde Fjord. Tag kikkerten med og se efter strandskaden, der omhyggeligt leder efter orme og muslinger med sit store røde næb. Eller se efter ederfuglene, som i juni samler ællinger i store børnehaver, som hunnerne ser efter i fællesskab.

Foto: Thomas Vestergaard Nielsen

Solsorten er Danmarks mest almindelige fugl og kendt for sin melodiske sang.

DET ÅBNE LAND // Hesselbjerg

Istiden formede landskabet i nationalparken – det ser man ved Hesselbjerg. Tag trækfærgen over Kornerup Å og gå langs en privat sti til toppen af Hesselbjerg.

OPLEV: Du befinder dig i et åbent område med nærliggende åer og søer. Her er chancer for at se hare eller måske en musvåge, når den jager over det åbne land. Fra toppen af Hesselbjerg er der en enestående udsigt over det bakkede landskab.

Find vej ved hjælp af nationalparkens app og hjemmeside.

BYEN // Palæhaven

I hjertet af Roskilde ved Stændertorvet ligger den offentlige Palæhave som et lille åndehul midt i byen med mange forskellige træer og buske.

OPLEV: Sæt dig på en bæk i et hjørne og læg mærke til frugttræerne, lærketræet og den store blodbøg. Lyt til fuglenes sang – måske kan du høre nogle unger kalde på mad. Læg mærke til solsorten, som hopper henover græsplænen i jagten på orme. Det ligner, den lytter – men man ved ikke, om den rent faktisk kan høre ormene nede i jorden. Kigger du op mod Roskilde Domkirke kan du måske se den tårnfalk, som har bygget rede i et af spirene.

EN NAT I NATUREN

HVERT ÅR INVITERER NATIONALPARKEN TIL SKOVENS NAT.
JEG OG MIN DATTER UMA PÅ FIRE ÅR OVERNATTEDE VED
BOSERUPGÅRD NATURCENTER. DETTE ER MIN DAGBOG. »

Tekst: Nynne Sørgaard. Foto: Adam Grønne / Friluftsrådet

LØRDAG

16:30

Skodaen tøffer afsted på Holbækmotorvejen, pakket til bristepunktet med telt, liggeunderlag, soveposer, drikkedunke, mad, tallerkener og bestik, snacks, skumfiduser og andet essentielt overlevelsesudstyr. Med i bilen er min veninde Siv og hendes datter Luna på 6 år. På bagsædet knitrer snack-poserne og snakken går højt.

17:00

Bilen er parkeret og til fods har vi klaret den lille strækning mellem parkeringsplads og Boserupgård Naturcenter. En klappvogn til at transportere vores tunge baggage blev vores redning. Nu ligger alt vores habengut spredt i græsset på et nøje udvalgt sted i skovbrynet, hvor skoven ligger stille og vild på den ene side og naturcenterets gårdsplads med sit mylder af liv og blålrøg ligger på den anden side. Her vil vi slå lejr for natten. Nu venter opgaven med at slå teltet op, men først skynder vi os hen til naturcenteret, hvor nationalparkens naturvejleder, Sofie, byder velkommen til arrangementet og giver en introduktion til overnatning i det fri. Til arrangementet Skovens Nat har vi sammen med omkring 100 andre gæster fået tilladelse til at overnatte ved Boserupgård Naturcenter. Det må man ikke normalt. "Der findes masser af steder i nationalparken, hvor man gerne må overnatte. På nationalparkens hjemmeside kan I læse om shelter- og teltpladser i området," siger Sofie.

13:00

Jeg pakker mine to børn sammen. Vi er til barnedåb, men nu skal vi hjem, for i dag skal jeg og min ældste datter på 4 år overnatte i Boserup Skov. Vi skal lige forbi Frederiksbergcenteret og købe en sovepose.

18:00

Vores telt står nu flot oprejst – ungerne hjalp med at samle teltstænger og sætte pløkker i og hive i alle mulige løse snore. Inde i teltet afprøver de nu deres soveposer og liggeunderlag. "Hvornår skal vi sove, mor? Det er så dejligt, jeg glæder mig bare så meget," udbryder Uma og spjætter i soveposen som en lille larve. "Nu skal vi først over og lave mad på bål, og så skal vi jo se flagermusene, når det bliver mørkt," svarer jeg. Lynhurtigt er begge piger ude af soveposerne, ude af teltet og over alle bjerge.

18:30

Bålene knitrer og stemmer flyder sammen under trækrønerne. Vi snitter peberfrugt og agurker og varmer falafler på bålpande. Halvdelen triller i bålet. "Jeg vil have pølser," lyder det tørt fra min datter og Luna stemmer i med et par alvorlige nik med hovedet. Rundt omkring i skovbunden sidder familier og venner spredt i mindre grupper og spiser.

19:00

Pludselig lyder dybe trommer mellem træerne. Alles opmærksomhed samler sig om en kvinde, der træder frem, som kom hun ude fra skoven. Med sang og musik bevæger hun sig gennem de mange fortællinger om sagnkonger og helte, der knytter sig til egnen. Historierne er mere end 1.000 år gamle og udspillede sig lige her, hvor vi nu sidder og spiser grillede falafler.

"Med arrangementet Nat i Naturen vil vi i nationalparken gerne sætte rammen for en tryk overnatning i skoven - for både børn og voksne. Det er en særlig oplevelse at overnatte ude i naturen – og forhåbentlig skaber det også noget opmærksomhed omkring vores dejlige natur og omkring, hvor vigtigt det er, at vi passer godt på den."

Sofie Clauson-Kaas,
naturvejleder i Nationalpark Skjoldungernes Land.

20:30

De fleste er rykket sammen omkring bålene, hvor snakken går på kryds og tværs af relationer. Der bliver skænket papvin og sodavand op i spejderkopper, papkrus og termokandelåg til både nye og gamle bekendtskaber. Her lugter vi alle af røg. Børnene løber rundt på egen hånd. De bestiger bjerge, finder forhistoriske fossiler og mærkelige smådyr i skovbunden. Ingen plager om Ipad og Netflix i dag.

21:30

Nu sænker mørket sig lige så stille. To flagermuseksperter er ankommet og tager os med ud på tur. Med flagermusdetektorer lytter vi os frem til, hvor de er. "Flagermus er nataktive og finder vej og fouragerer ved hjælp af ekkorientering," fortæller Hans Baagøe. Han er en af Danmarks førende flagermuseksperter og forsker på Statens Naturhistoriske Museum. "Flertallet af de danske flagermusarter jager flyvende insekter," fortsætter han, og så bevæger vi os ud i mørket med ørerne foldet ud og blikket rettet op ad.

22:05

Tilbage omkring bålet er poserne med skumfiduser ved at være tomme. Over for os sidder en flok spejdere fra Jyllinge. Den ene med foden i gips og med en pose skumfiduser i KÆMPE størrelse. "Jamen jeg ved ikke, hvor man køber sådan nogle, for jeg har fået dem foræret," fortæller hun grinende, imens hun deler ud til vores jublende børn. Sukkeret smelter og hænger i lange tråde fra pigernes små hænder. "Kom Uma! Prøv at fang mig!" råber Luna og styrter ind mellem træstammerne med Uma i hælene, fægtende med en skumfidus i strakt arm. Over os flyver flagermus og bålet knitrer.

Grillede
skumfiduser
over bål er
altid et hit

22:30

Uma og Luna har brugt de sidste 20 minutter på at kløve brænde på brændeflækkere. To søde teenagere har frivilligt påtaget sig rollen som lærermestre og forbilleder. Vi ser kun pigerne, når de kommer drønende for at smide brændet på bålet. Varmen fra bålet prikker i kinderne og børnene er blevet stille. Det er tid til at få børstet tænder og krybe i soveposerne.

23:00

To trætte piger er gået omkuld i teltet. Vi er nu langt væk fra bålene, og det er køligt, men vi pakker os i soveposerne, åbner hver en øl og snakker sagte sammen til lyden af børnenes vejrtrækning. Det er mørkt, men alligevel ikke helt her under stjernehimlen midt i skoven. Rundt omkring slukkes lys i andre telte og mørke skygger af hængekøjer dingler som pupper mellem træerne.

23:45

Jeg savner min hovedpude.

SØNDAG

05:30

Jeg vågner. Udenfor teltet lyder en intens kvidren fra forårskåde fugle. Med deres sang kæmper de indbyrdes om territorier og om at tiltrække hunner, og de giver den virkelige gas. På magisk vis lykkes det mig at falde i søvn igen.

07:00

Så er vi oppe. Jeg med en ret stiv nakke og et par erfaringer rigere. Næste gang medbringer jeg hovedpuden og måske også ørepropper. Fra de andre telte stikker folk morgenhåret ud i den friske luft. Græsset er vådt af dug og vores tøj lugter af røg. Som zombier staver vi alle mod naturcenteret, hvor kaffen står klar – varm og velduftende. Vi spiser vores medbragte boller med smør, gynger og leger lidt. Nu er det hjemad, stolte og trætte.

Morgenkoret begynder med solsorten allerede før solen står op. Herefter følger sangdrossel og ringdue, et kor af løvsangere og til sidst mejserne og denne lille bogfinke.

Kom ud og vær med!

Den 17. oktober kan du tage med nationalparkens naturvejleder ud og overnatte i det fri. Oplev skoven i efterårsfarver og vær med, når mørket sænker sig. Arrangementet er en del af Vores Natur 2020, hvor nationalparken sammen med blandt andre Friluftsrådet og DR sætter fokus på naturen og oplevelser i det grønne.

Se mere på nationalparkens hjemmeside eller facebookside.

Tag soveposen under armen
- og sov i det fri!

Sådan kan du overnatte under stjernerne

DU BEHØVER IKKE AT REJSE LANGT VÆK FOR AT FÅ VILDE OPLEVELSER

Tekst: Nynne Sørgaard. Illustrationer: Eva Wulff

SHELTER

En shelter er et ly af træ. Du smider dit liggeunderlag og sovepose ind – og så er du klar til natten. Ved nationalparkens shelterpladser finder du bålpladser og nogle steder også toiletter og vand. Nogle shelters skal bookes på forhånd – og gerne i god tid.

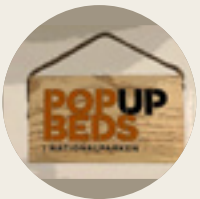
TELT

Slå telt op – det er hyggeligt og holder myggene ude. I nationalparken finder du teltpladser ved Herslev Strand, Allerslev, Kattinge, Himmelev Skov, Gulddysse Skov ved Jyllinge, Lyndby Strand, Gershøj og i Bidstrup Skovene. Faciliteterne varierer – og det varierer også, om du skal booke eller ej.

HÆNGEKØJE

Spænd hængekøjen ud mellem to træer i skoven og sov under trækroneerne. Det må du faktisk gøre i alle offentlige skove, fx i Bidstrup Skovene og Boserup Skov, så længe du ikke beskadiger træernes bark. Du må også gerne lægge dig i en sovepose i skovbunden. Hvis du ønsker et tag for natten, fx ved at slå en tarp ud over din hængekøje, så skal det foregå på en teltplads.

POP UP BEDS

Hængekøje-hotel eller herregårds-høloft? POP UP BEDS er et helt nyt overnatningskoncept i nationalparken, som udspringer af et ønske om at gøre brug af eksisterende, sjove, anderledes og unikke faciliteter. Faciliteterne er kun feriesteder for en kort stund og på nye spændende steder.

GLAMPING

Glamping er glamourøs camping og for dig, der gerne vil overnatte i naturen, men ikke under primitive forhold. Et komfortabelt og måske ligefrem luksuriøst indrettet telt, tipi eller hytte erstatter det traditionelle og nødtørftigt indrettede telt. Du finder forskellige muligheder for glamping under POP UP BEDS initiativet.

BIVUAK

Byg en bivouak - en primitiv beskyttelse mod regn og dug. Det kan fx være en presenning, du spænder ud over et stativ af rafter. Du må kun slå bivouak op på teltpladser.

FIND OG BOOK

- Find og book shelters på udinaturen.dk
- Find oversigt over teltpladser på nationalpark-skjoldungernesland.dk
- Find og book nye spændende overnatningsmuligheder på popupbeds.dk

Hent nationalparkens app *Nationalpark Skjoldungelandet* og find overnatningsmuligheder, mens du er på farten.

Staycation

substantiv, fælleskøn

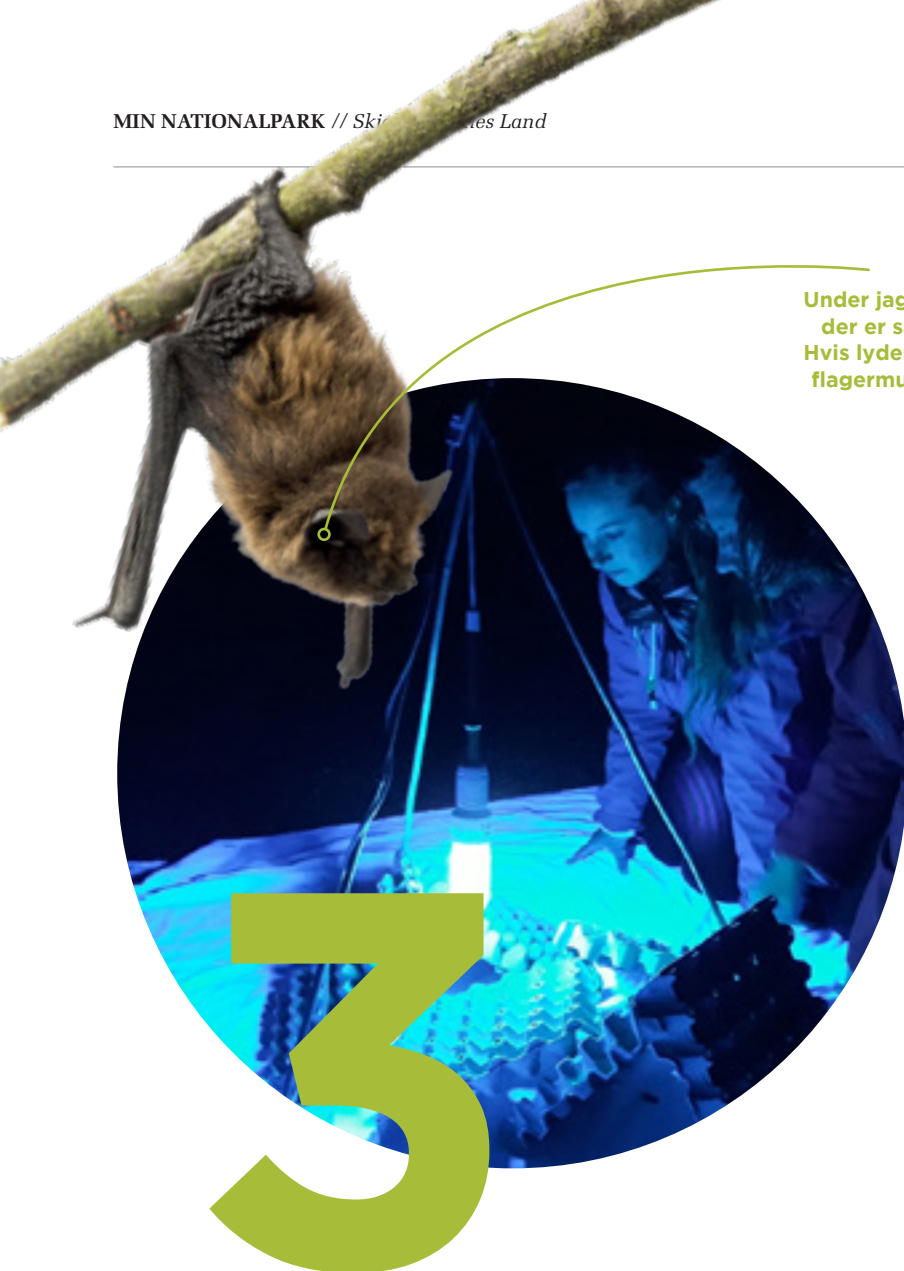
Udtale [stei-kei-shn]

Oprindelse:

Kendt fra 2008 fra engelsk *staycation* med samme betydning, af *stay* 'at blive et bestemt sted' og *vacation* 'ferie'.

Betydninger

Ferie som man afholder i sit lokalområde i stedet for at rejse til udlandet eller til en anden landsdel.

Flagermus ser ikke godt, men hører formidabelt. Under jagten på insekter udsender dyret et ultrahøjt skrig, der er så højfrekvent, at vi mennesker ikke kan høre den. Hvis lyden rammer et insekt, bliver den kastet tilbage – og flagermusen opfanger ekkoet med sine kæmpestore ører.

SE FLAGERMUS

Flagermus vågner fra vinterdvalen i starten af maj, og henover sommeren jager og yngler de. Jagten på insekter foregår om natten. Du kan se flagermus overalt i nationalparken, men især er der gode muligheder i skovene og ved vandet, hvor der er masser af flagermus-føde, fx myg, natsværmere, stankelben og edderkopper. Læg dig på ryggen og kig op ved skumringstid. Prøv også at kaste forskellige ting op i luften, fx en vredet te-pose, og se flagermusene cirkle omkring den.

LAV EN LYSFÆLDE

Oplev nattens insekter. Tag et hvidt lagen, læg det på jorden og sæt eventuelt et par æggebakker på lagenet - gerne lidt oven på hinanden. Ret en kraftig lampe (de bedste er dem med UV-lys) mod lagen og æggebakker. Vent – og se insekterne samle sig i lyset. Du kan også bygge en lysfælde af en hvid plastdunk. Skær den over på midten og vend toppen ned i bunden som en tragt. Sæt tape rundt i kanten, så de to dele sidder sammen. Placer lampen, så den lyser ned i tragten. Når fælden har stået et stykke tid, fjerner du tape og løfter tragt-låget. Du kan nu samle insekterne forsigtigt op med en pensel og kigge på dem under lup eller i en lupdåse.

LYT TIL NATTEN

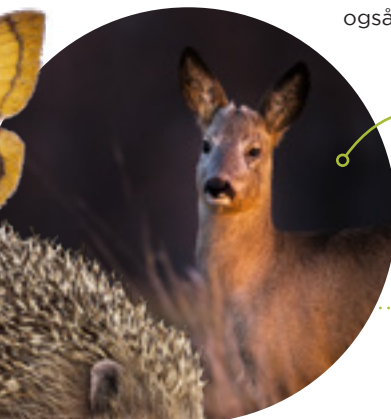
Vent på mørket og spids ørerne. Måske kan du høre nogle af de dyr, der vågner, når solen går ned? Hvis du er heldig, kan du høre skovhornuglens unger om sommeren. De kalder med en høj pibe-lyd. Rævene siger mest om vinteren, men du kan være heldig at høre deres skrig, bjæffen og gøen om sommeren også. Lyt også efter rådyrenes smælden.

AKTIVITETER I MØRKET

Med en lysfælde og lidt held kan du lokke denne store natsværmer helt tæt på. Sømplet hedder den - og den tilhører familien af Natpåfugleøjer. Hannen har et vingefang på cirka 7 cm, mens hunnen præsterer et vingefang på cirka 9 cm.

Rådyr smælder typisk, når der er fare på færde. Det lyder som en hund, der gør i mørket.

Pindsvinet vågner ved skumringstid – og larmer faktisk ret meget, når det leder efter mad. Lyt efter en grynten og snøften på sommeraftener. Pindsvinet har også en skarp og hvæsende stemme og et klagende skrig.

FJORDEN - ET FÆLLES FRISTED

DET ER EN KOLD OG DYSTER FEBRUARDAG.
VINDEN RUSKER I TRÆERNE OG FJORDEN VISER
TÆNDER. VED DET GULE SLUSEHUS I KATTINGE VIG
MØDES EN ORNITOLOG OG EN KAJAKROER
I REGNVEJBET FOR AT DISKUTERE BENYTTELSE
OG BESKYTTELSE AF ROSKILDE FJORD.

Tekst: Camilla van Deurs
Foto: Thomas Eske Holm - >>

Hannah Berthou og Per Frydenlund i god snak med udsigt over Kattinge Vig. Foto: INSP Media / Andreas Elkjær

Regnen er endelig stilnet af og med kaffen i rygsækken bevæger Per Frydenlund og Hannah Berthou sig ned ad den lille sti ved Slusehuset, som stadig er gangbar trods de mange uger med vådt vejr. De har begge benyttet Roskilde Fjord i mange år. Per Frydenlund er vokset op ved fjorden, og interessen for fugle har han helt fra barnsben af. I dag er han med i Dansk Ornitologisk Forening og har foretaget mange fugletællinger i området. Hannah Berthou har sejlet kajak på fjorden i mere end 10 år, og deler sin interesse med mange andre i Roskilde Sejlklub. Til trods for deres forskellige interesser, har de begge peget på Kattinge Vig som et af deres yndlingssteder.

”Når jeg som kajakroer lægger fra ved sejlklubben på Roskilde Havn, er Kattinge Vig et oplagt mål for en af-tentur. Det er rart med et roligt sted inden for en kort distance og med en flot udsigt til Bognæs,” fortæller Hannah. Per stemmer i: ”Ja, og freden gør også, at der her i vigen er en del fugle at kigge på. Om vinteren samler blishøns og troldænder sig her, og i foråret er de små øer vigtige ynglesteder både for klyder, hættemåger og fjordterne.”

Det bliver hurtigt klart, at de har en del tilfælles. Begge nyder de den stille tid i naturen, og det er oplevelserne på turen, mere end destinationen, der er vigtige.

”Jeg nyder lige så meget at se en flot sommerfugl, en blomst eller en frø. Det væsentligste for mig er at opleve helheden i naturen – freden, lydene, duftene, landskabets former, det forskellige vejr. Når jeg ser på fugle og færdes i naturen får jeg også motion og lys ud af det, som giver mig positiv energi,” fortæller Per.

Oplevelsesrig og varieret natur

Der er ikke mange gæster i den inderste del af Kattinge Vig i dag. Men både Hannah og Per oplever, at fjorden kan være fuld af folk; sejlere, surfere, skoler, vandrere, vinterbadere, lystfiskere og jægere – som alle bruger området fuldstændig forskelligt. Men hvad er det ved Roskilde Fjord, som gør den så attraktiv som udflugtsmål for både store og små?

”Roskilde Fjord er meget varieret. Altså jeg har sejlet tværs over Køge Bugt og hold kæft, hvor er det kedeligt,” siger Per med et glimt i øjet. ”Roskilde Fjord er oplevelsesrig og her er altid nye steder at tage hen. Hannah, du kender sikkert også Ølvig omme på den anden side af Bognæs. Det er også et skønt sted!”

Hannah nikker indforstået: ”Det jeg godt kan lide ved Roskilde Fjord er, at man tænker: ’Nu kender jeg den’, og så pludselig opdager man et sted som Ølvig eller som for nyligt, hvor jeg fandt Skalleværket oppe ved Østskov.”

I Danmark har mere end 75 % af alle voksne deltaget i vandorienterede friluft aktiviteter i 2018-19 – og interessen er stigende. Friluftsliv har gode effekter på folks sundhed og velvære, og samtidig er balancen mellem benyttelse og beskyttelse altid aktuel og en vigtig del af nationalparkens planlægning.

De taler sammen om, at Havørnene naturligvis også er en attraktion, som flere tager hertil for at opleve – selv dem, som ikke ved noget om fugle. I sivene bag os flyver en sort skikkelse pludselig til vejrs og Per er lynhurtig med kikkerten: ”Ja det der er jo en af de fugle, som er gået frem. Ålekragen, som den blev kaldt før i tiden – altså Skarven. Det er ikke fiskernes ven.”

Dilemma mellem benyttelse og beskyttelse

Per og Hannah er ikke alene om at dyrke deres friluftssider ved Roskilde Fjord. Fjorden er på top fem over mest benyttede maritime områder til Friluftsliv i hele Danmark. Samtidig er fjordlandskabet udpeget til internationalt natur- og fuglebeskyttelsesområde. Færdsel på vandet er svært at regulere, og derfor er den værdifulde natur sårbar – øget færdsel kan nemlig forstyrre fuglelivet.

”Jeg er jo kommet hele mit liv ved Roskilde Fjord, og der er klart sket en stigning i, hvor meget området bliver benyttet. Men jeg bevæger mig jo mest på land, og det er nyt for mig at sejle på fjorden,” siger Per og kigger spørgende på Hannah. ”Der er en del ude at sejle om sommeren, og Roskilde Havn har to ro- og sejlkubber og flere udlejere. Men selvom der er mange, så synes jeg ikke det er et problem – der er jo plads nok på fjorden!” svarer hun.

Et af de helt oplagte spørgsmål er: hvordan kan steder som Roskilde Fjord forblive din, min og vores i fremtiden? Per kigger eftertænksomt ud over jagtprammene, som skvulper rundt i vigen, imens han siger: ”Jeg er helt sikker på, at hvis de, som færdes på fjorden gør noget, som er til skade for naturen, så er det ikke ...” ”... med vilje,” afslutter Hannah sætningen. ”Nej præcis,” fortsætter Per, ”Alle dem jeg snakker med, som bruger fjorden er meget opmærksomme på ikke at være forstyrrende eller generende. Der vil jo selvfølgelig altid være brodne kar ind imellem, men helt generelt vil folk det ikke ondt. Det er noget med uvidenhed.”

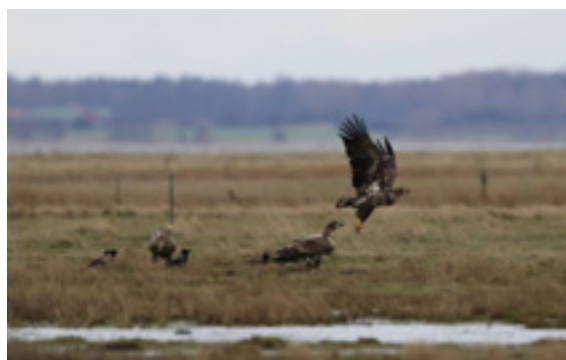

Foto: Visit Fjordlandet (øverst), Hans Henrik Erhardi (midten), INSP Media / Andreas Elkjær (nederst).

Nye veje for blåt friluftsliv

Nationalpark Skjoldungernes Land er gået sammen med to andre nordiske nationalparker i et samarbejde omkring undersøgelser og udvikling af bæredygtigt friluftsliv i maritime områder. Det indebærer at finde gode løsninger i balancen mellem benyttelse og beskyttelse, som kommer både fugleliv og friluftsliv til gavn. En del af projektet er nyt informationsmateriale, lækre faciliteter og uddannelse gennem foreningslivet.

"Alle dem jeg snakker med, som bruger fjorden er meget opmærksomme på ikke at være forstyrrende eller generende."

- PER FRYDENLUND

Hensynsfuld færdsel

I nationalparkens projekt FJORDLAND fylder formidlingen af områdets fugleliv og de gode muligheder for hensynsfuld friluftsliv en hel del – og det er noget man som både ornitolog og kajakroer har ventet på: "På mine første sejlture på fjorden, før jeg startede i sejlklub, der fik vi intet at vide om fredninger eller færdselsregler. Vi fik bare en kajak og et 'vær'så'god at tage ud i det blå'. I vores klub gør vi til gengæld meget ud af, at de erfarne medlemmer uddanner de nye i god færdsel på fjorden," fortæller Hannah. "Ja det er jo en udfordring at få de eksisterende regler kommunikeret. Der er jo også besøgende, som bare kommer med egen kajak og surfbræt," pointerer Per.

Netop den sidste iagttagelse underbygges af undersøgelser, som viser, at en stor del af brugergrupperne i det blå friluftsliv udøver deres aktiviteter uden for foreninger og klubber. Det er med til, at stadigt flere bevæger sig ud på vandet, uden at have det fornødne kendskab til de lokale forhold og viden om hensynsfuld færdsel – og hvordan kan vi så nå dem?

"Jeg får min information fra nettet. Og som ikke-fuglekender er det altid rart med foto og lærerig tekst om arterne. Der kunne også godt være information om fredninger ved isætningsstederne – det gør de meget i Sverige, hvor jeg har sejlet en del," fortæller Hannah. Per nikker anerkendende og mener også, at det vil være en god ide at nå brugerne, hvor de er. Netop information via foldere, skilte, app og web er en del af nationalparkens fokus med FJORDLAND.

Det man kender, holder man af

Kaffen er ved at blive kold, og hænderne bliver stukket længere ned i lommerne. Tilbage står stadig optimismen hos begge fjordbrugere, når det gælder fremtiden på fjorden. Den stigende efterspørgsel på naturoplevelser mener de også har en positiv sideeffekt – så længe formidlingen og kendskabet til fjordlandets regler følger med.

"Generelt synes jeg, at der er sket en stigning i naturforståelsen de senere år. Det gælder også politisk. Og indsatserne er jo nødt til at være på flere niveauer for at rykke noget," siger Per.

"Ja, tidligere var naturen kun for de få, men nu er det meget mere for alle. De store Vores Natur udsendelser på DR er vel også den slags folkeoplysning, der skal til. Og så må vi som brugere også være gode til at hjælpe hinanden til god opførsel."

På tilbagevejen vil de dog gerne nævne én ting, som har generet dem begge i længere tid: Vandkvaliteten. De sidste år er forholdene for ålegræs godt nok forbedret, som de siger, men det kunne sagtens blive endnu bedre. Forbedring af vandkvaliteten er en del af de statslige vandområdeplaner, men jeg kan til gengæld fortælle dem, at nationalparken på flere måder arbejder med naturforbedring på fjorden – bl.a. ved at genoprette stenrev og få mere afgræsning langs kysterne.

Da vi alle tre giver hånd til farvel vender Per sig og spejder ud over Kattinge Vig: "Hov, der var en lille lappedykker der, som sagde noget. Kunne I høre det? 'yhyhyhyh'", hvor den kalder. Den er tidligt ude i forhold til at finde en hun!", siger Per grinende.

Foto: Hans Henrik Erhardi

Foto: Thomas Kær Mahler

TAG SELV UD PÅ VANDET
Download appen 'Nationalpark Skjoldungelandet' og se faciliteter både på land og vand – du kan også sejle efter søkort og læse om reglerne for landgang.

Roskilde Fjord er et af Danmarks vigtigste områder for ynglende og trækkende fugle, som eksempelvis klyden.

5 FEDE FJORD FACTS

VIDSTE DU DET OM ROSKILDE FJORD?

Tekst: Camilla van Deurs
Foto: DN

1// FREMGANG FOR FLERE FUGLEARTER

Klyden klarer sig godt på Eskilsø, andefugle, viber og rødben har slået sig ned i det nye vådområde ved Selsø og antallet af ynglende edderfugle er næsten tidoblet på bare 20 år. Roskilde Fjord er et af Danmarks vigtigste områder for yngle- og trækfugle. Desværre har der siden 1980'erne været en voldsom tilbagegang i det samlede antal af kolonirugende fugle i fjorden. Et bredt samarbejde mellem Naturstyrelsen, Roskilde Kommune, Lejre Kommune, Frederikssund Kommune og nationalparken arbejder intensivt på at forbedre forholdene for ynglefuglene.

2// MERE END 35 FISKEARTER

Havørred, ålekavbe, sild, aborre, hornfisk, sortkutling, skrubbe, ål og hundestejle er blot nogle af de 35 fiskearter som lever i fjorden. DTU Aqua har udpeget Roskilde Fjord (og Isefjorden), som det mest artsrige fjordområde i Danmark. Det store antal fiskearter skyldes bl.a. den forbedrede sigtbarhed. Det giver en større udbredelse af planter på fjordbunden. Især ålegræsset er vendt tilbage flere steder, og det giver levesteder til mange små fisk – og dem følger de større fisk naturligvis efter.

3// TO HELT NYE ØER

Eskilsø, Lilleø, Elleøre, Blak, Ægholm, Hyldeholm, Ringøen og mange flere – Roskilde Fjord har over 30 øer og holme. Men i år er der sket noget særligt. Nationalparken har i samarbejde med kommunen sat to nye øer ud i fjorden: Friluftøer! De flydende øer ligger 300 meter fra land, lige nord og syd for Elleøre, og skal fungere som tiltrængt hvileplads for sejlere og surfere. Her kan fjordens folk holde hvil, strække armene og drikke den medbragte kaffe – alt sammen uden at forstyrre de ynglende fugle. Øerne er udstyret med greb og sænkede fortløjningspullerter og med information om fuglene og reglerne for færdsel. Fra land er de nye øer næste usynlige, da de kun stikker ca. 25 centimeter op over vandoverfladen, og måler 2,5 x 4,5 meter.

4// PLASTFRI ROSKILDE FJORD

19.000 cigaretskodder, 384 dåser og 169 haglskåle. Over 500 frivillige i alderen 1-91 år var i 2019 med til at samle affald ind ved Roskilde Fjord. Det blev til mere end 1,3 ton affald, hvoraf 65 % var plastik. Formålet med affaldsindsamlingerne er at sørge for et rent fjordmiljø, hvor plastik ikke flyder i landskabet eller bliver en del af fødekæderne. Indsamlingerne foretages to gange om året fra 12 lokale samlingssteder. Projektet er et samarbejde mellem nationalparken, Roskilde Opleveleshavn, Lejre Kommune og Roskilde Kommune.

5// STENREV VENDER MÅSKE TILBAGE

Stenrev er havets oaser med et særligt rigt plante- og dyreliv. Makroalger hæfter på stenene og danner tangskove. Muslinger, snegle og børsteorme trives på og under stenene, havørred kan gemme sig bag sten og tang, og revene er et opvækstområde for en masse fiskeyngel. Desværre gik mange af fjordens stenrev tabt i 1800- og 1900-tallet, hvor stenfiskere fjernede mange sten fra fjordbunden. Nationalparken ønsker at styrke artsrigdommen og livet i fjorden, og har derfor fundet et område ved Nørrerev nord for Bognæs, som er egnet til genetablering af stenrev. Desuden kan et sted ved Veddelev være egnet som formidlingsrev, hvor børn og voksne med snorkel vil kunne udforske det rige liv under vandet.

NABOER OM NY NATUR

To naboer er gået sammen om at skabe ny natur ved Skov Hastrup. På sigt vil deres marker blive omdannet til et bakket overdrevslandskab med tre vandhuller og en masse små krat. Nationalparken støtter med arbejdskraft, hegn, planter og maskiner.

Tekst: Malene Bendix. Foto: Martin Kunzendorf

Aftendisen stiger mod himlen, mens vi vandrer ud over det bakkede land, og en lavthængende novembersol får de sidste blade til at lyse. "Lige her kommer et vandhul," fortæller Helge Nordstrøm og peger på en lavning i landskabet bag hans og hans kone Christellas atelier. Lavningen ligger smukt ind under en skrænt med gamle krogede bøge- og egetræer. Et ældgammelt stendige adskiller det åbne land fra skoven. "Stendiget var groet til i ahorn, men det er blevet ryddet, så den fredede stente bliver bevaret," fortæller Helge. Stendiger er vigtige kulturspor, som fortæller om dengang folk byggede hegn af sten, for at forhindre deres dyr i at gå ind i skoven. I dag snor stendigerne sig gennem landskabet som langstrakte levesteder for vilde urter fra gamle dage, insekter og større vekselvarme dyr som firben, tudser og snoge, der elsker de lune, solopvarmede sten.

Et vandhul bliver til

Men det er de nye vandhuller, vi er kommet for at opleve. Helge byder på tur ud over et stort, bakket område med en fantastisk udsigt mod Særløse Kirke. I en lavning langt borte er en gravemaskine i fuld gang med at grave. Langsomt og tålmodigt skraber den store gule maskine den sorte muldjord væk – og lægger den op i en bunke. Det er Harald Thorsen, som fører maskinen. Harald har gravet et utal af vandhuller. Han er en rutineret mand, men da vi kommer ned til ham, står han alligevel ude i kanten af vandhullet og hakker i jorden med en skovl:

"Jeg mangler ler. Det er for sandet i det her hjørne," fortæller Harald.

”Uden ler i bunden er vandhullet utæt som en si – og det regnvand, som skulle fylde hullet op, vil løbe ned i jorden.”

- HARALD THORSEN, ENTREPRENØR

Harald overvejer at flytte vandhullet en lille smule, så han er på sikker lergrund. Vandhullet skal være mellem halvanden og to meter dybt og 500 til 1000 kvadratmeter stort. Harald Thorsen graver hullet, så kanterne er bløde. Det giver lavt, lunt vand og gode forhold for frøer, tudser og andre padder.

Harald har arbejdet med at genskabe natur i mange år. Han har lige købt en splinterny gravemaskine med ekstra lang arm og brede larvefodder til bløde steder. ”Jeg måtte bare have sådan en maskine, før jeg går på pension,” griner han. Den erfarne entreprenør mener, at vi bliver klogere og bedre til at genskabe natur og give naturen plads igen – men at det går langsomt.

Nabofællesskab

Langt borte vinker en mand med et hold hunde om benene – og Helges hund gør og trækker os over mod ham. Steen Nørrekær Mortensen købte sammen med sin kone, Ida, husmandsstedet ved siden af Helge og Christella for et par år siden. Husmandsstedet havde stået ubeboet i 25 år, så Steen og Ida startede med at renovere et lillebitte aftægtshus, der nok er, ja, det sødeste hus på Skjoldungestierne 40 km vandruter. Nu bor de der, mens de sætter hovedhuset i stand.

”Det er et fantastisk område,” fortæller Steen. ”Her er spor af alle tider. Vi bor midt i istidslandskabet, rundt omkring stikker bronzealderhøje op – og vi er flyttet ind i et 1800-talshus fyldt af husmands- og bondekultur.”

Nye vandhuller og overdrev

De to naboer har hver 10 tønder land, som de er blevet enige om at få omlagt til natur, der på sigt kan blive til et overdrevslandskab. Dvs. et område med tør og mager jord, som bliver græsset af dyr og som huser en særlig nøjsom og artsrig flora og fauna. ”Indtil nu har vi forpagtet jorden ud til konventionel landbrugsdrift,” fortæller Helge Nordstrøm. ”Men da vi fandt ud af, at nationalparken støtter omlægning til mere natur, tog vi kontakt til jer. Nationalparkens projektkonsulent Thomas Vestergaard-Nielsen har hjulpet med at lave en plan for, hvordan landbrugsjorden på vores to husmandssteder kan blive omdannet til et afgræsset overdrevslandskab med vandhuller og klynger af tjørn, slåen og vilde roser,” siger Helge Nordstrøm. Det sker ikke lige fra den ene dag til den anden. Naturen tager sin tid – og man skal regne med, at der vil gå mindst 20 – 30 år, før overdrevsnaturen har rigtig fat.

HELGE NORDSTRØM OG STEEN NØRREKÆR MORTENSEN
GLÆDER SIG TIL AT SE DE NYE VANDHULLER UDVIKLE SIG TIL NATUR.
FOTO TV: MALENE BENDIX. FOTO TH: MARTIN KUNZENDORF.

Du kan opleve det nye overdrev, når du går ad nationalparkens vandrute, Skjoldungestien, mellem Hvalsø og Lejre. Foran Galleri HeNoChBa i Skov Hastrup er anlagt en lille skulpturpark, som er åben for besøg.

Markering øverst: Det nye overdrevslandskab ved Skov Hastrup

Markering nederst: Særløse Overdrev, nationalparkens største og ældste overdrev.

Rød linje: Skjoldungestien.

Hjælp fra nationalparken

Nationalparken støtter projektet med hegning, udgravning af vandhuller, rydning af træer på stendiget og plantning af tjørn og andre danske buske og træer. Nationalparken hjælper også med at finde en kvæg-avler, som vil sætte heste eller køer til at græsse området. Det vil give lys og luft og plads til mange flere af det åbne lands urter, der kan spire fra frøbanker i jorden, når jorden får ro for landbrugsredskaber. "Særløse Overdrev ligger lige derovre," siger Helge og peger mod syd. "Måske kommer der frø flyvende derfra. På sigt ville det være spændende at få skabt sammenhæng mellem de to overdrev."

Følg naturens udvikling

Steen Mortensen kigger ud over området, som har været tilsået med en særlig græsblanding med vilde urter. "Det bliver sjovt at følge naturens udvikling. Jeg synes allerede, jeg kan se en forskel, bare efter et år uden intensiv dyrkning. Musvågen sidder på pælen. Tårnfalken hænger højt over marken. Der er flere insekter i luften og nye urter dukker frem. Jeg tror det nytter noget at tilbagelægge til natur. Og vi glæder os til at følge processen herude i Skov Hastrup," slutter Steen Mortensen og klapper sin nabo på skulderen.

SLÅENBUSKEN BLOMSTRER I APRIL OG MAJ

Kvæg græsser på Særløse overdrev.
Foto: Ole Malling

FÅ HJÆLP TIL NY NATUR

Hvis du ejer et landområde, hvor du gerne vil bevare et eksisterende naturområde eller skabe ny natur, så tag kontakt til projektkonsulent Thomas Vestergaard-Nielsen i Nationalpark Skjoldungernes Land. Mulighederne er mange og Nationalparken kan fx støtte med:

- Hjælp til planlægning af naturbeskyttelse og naturgenopretning.
- Nye hegn til græssende dyr på naturarealer.
- Planlægning og gravning af vandhuller.
- Rydning af krat for at bevare enge, strandenge og overdrev samt fortidsminder.
- Særlig indsats for truede og sårbare arter.

NYE VANDHULLER OG SØER

Siden april 2017 har nationalparken gennemført 11 sø- og vandhulsprojekter:

- 8 nye vandhuller er gravet ved Kisserup, Skov Hastrup, Skoemagerkroen og Roskilde Golfbane
- 2 vandhuller er rensat op ved Selsø Sø og Roskilde Golfbane
- Stabil vandstand er sikret i Klydesøen på Eskilsø.
- Vi undersøger mulighed for etablering af 2 nye vandhuller i Skov Hastrup og Sandet.

HVIS DU VANDRER ELLER CYKLER GENNEM DET BAKKEDE LANDSKAB I NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND, VIL DU INDIMELLEM STØDE PÅ VANDHULLER, DER LIGGER OG SPEJLER HIMLEN, SOM BLANKE ØJNE I LANDSKABET.

Vandhullerne er vigtige levesteder for vores fredede frøer, tudser og salamandre – og for myriader af mærkelige ferskvandsdyr og -planter. Samtidig er de vigtige åndehuller for det åbne lands pattedyr, krybdyr og fugle, som kan finde vand, føde, hvile og skjul.

De tusind vandhullers land

Et vandhul er en lille dam, der har et overfladeareal på under 100 x 100 meter. I Danmark har vi 100.000 vandhuller – men i gamle dage var der mange flere. I nationalparkens bakkede dødislandskab har vi 527 søer og vandhuller, hvor langt hovedparten er vandhuller.

Naturlige og menneskeskabte

Nogle vandhuller er opstået naturligt i lavninger eller når større søer er groet til i plantevækst. Andre har vi mennesker gravet. Det kan være tørvegrave, mergelgrave, kalk-, ler-, sand- og grusgrave - eller gadekær og voldgrave. Gennem de sidste år, er der også blevet gravet nye vandhuller for naturens skyld.

Kvæk – mit vandhul er væk

De fleste vandhuller er ikke koblet på en å eller en bæk. De får deres vand fra regn og sne – eller fra

grundvandet. Da vandhullerne samtidig er små, kan de tørre ud i varme somre eller bundfryse om vinteren. De små vandhuller er derfor vigtige levesteder for dyr og planter, som kræver vand for at leve og formere sig – men som samtidig kan overleve, at deres levested ind imellem tørrer ud eller fryser fuldkommen til. Det kan smådyr som fx snegle, muslinger, krebsdyr, igler og insekter. Og det kan padder som frøer og tudser og salamandre - og krybdyr som firben og snoge. Nogle af dyrene er specielt tilpasset, så deres æg og unger udvikler sig meget hurtigt, inden vandhullet tørrer ud. Andre kan gemme sig i muddet og overleve en tør sommer eller en kold vinter.

Kun få fisk i et vandhul

Men fisk kan ikke overleve, at deres vandhul forsvinder. De kræver større vandhuller og søer og åer med masser af vand og føde. Fraværet af fisk er vigtigt for de små vandhulsdyr og padder. Fisk er sammen med fugle effektive rovdyr som gerne æder løs af mindre dyr, hvis ikke de gemmer sig i rørsumpen i det lave vand i kanten af søen. Hvis du vil finde de små ferskvandsdyr, så kig i de små vandhuller – eller i kanten af de store. Her vil du kunne finde det største antal dyr og dyrearter.

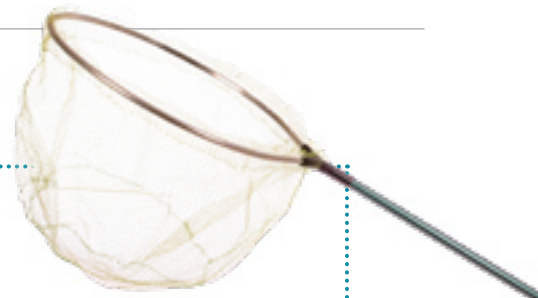

Kig på dyrene – måske med lup.
Hvordan bevæger de sig? Hvordan mon de spiser?
Hvad er det for nogle? I kan læse mere om nogle
af de små dyr på de næste sider, i en opslagsbog
eller på mobilen.

Hjælp med flere vandhuller

Vandhuller er vigtige levesteder
for masser af dyr – og især for
vores fredede frøer, tudser og
salamandre. Du kan hjælpe med
at skabe flere vandhuller ved at:

- etablere en dam i haven.
- undlade at dræne en lavning på marken.
- få hjælp af nationalparken til at grave vandhuller på din jord.

TAG PÅ VANDHULSTUR

**Så er det på med røjserne.
Vi skal på vandhulstur.**

Find et vandhul eller en lille sø, som I kan besøge*. Smør den store madpakke, pak rygsækken og tag på tur. Pak fx:

- Madpakker, vand og tæppe
- Gummistøvler, affaldsposer og ekstra sokker
- Fiskenet eller ketsjer
- Lupper, spande og hvide isbakker
- Spiseske til at flytte dyr
- Opslagsbog eller app om ferskvandsdyr
- Tegnegrej og mobil

Så er det ud!

Tag ud til vandhullet. Indret jer hyggeligt med tæpper og tasker. Fyld vandhulsvand i spande og plastikbakker. Nu er I klar:

Fisk med fiskenet eller ketsjer i kanten af vandhullet og mellem rør og siv. Her kan I finde flest forskellige smådyr. Kig ned i nettet efter alt, hvad der kribler og krabler. Pil forsigtigt de små dyr op med fingrene og læg dem i jeres spande og plastikbakker. Her kan I se dem folde sig ud og bevæge sig rundt. Kig på dyrene med lupper, tag foto og tegn de sjoveste dyr.

Sokkeråd

Hvis en af jer får en våd sok, så tag gummistøvlen af, vrid sokken og gem den i tasken. Stop den bare fod ned i en tynd affaldspose og put foden tilbage i støvlen. Det giver ny varme.

* Husk at spørge ejeren om lov, hvis vandhullet ligger på privat jord.

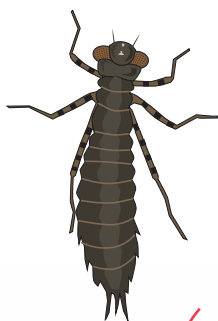
Frøæggene ligger
i store klumper

10 VAND HULS DYR

Her er et lille udvalg af de dyr, du kan møde i et vandhul. En del af dyrene er larver eller nymfer af flyvende insekter. På tegningen kan du se nogle af de små dyr – og læse lidt om dem.

Tekst: Malene Bendix. Tegninger: Eva Wulff.

GULDSMEDELARVE

// (op til 40 mm)

Guldsmeden borer sine æg ind i vandplanter lige over vandspejlet – og næste forår kommer der en glubsk og altædende nymfe ud. Den kan leve 3 - 4 år i vandhullet, før den bliver til en voksen guldsmed.

Guldsmeden er en af vores sejeste flyvere. Den kan skyde en fart på 30 km i timen og slår med vingerne 20 gange i sekundet.

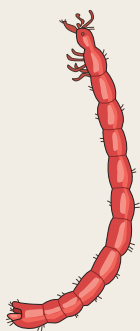
Du kan høre hannerne
kvække for at tiltrække hunner

BUTSNUDET

FRØ // (op til 9 cm)

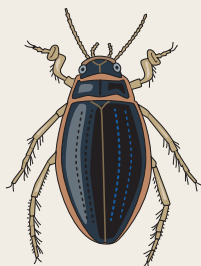
Butsnuet frø yngler i alle slags vandhuller i midten af april. Når en hun gyder sine æg, skynder hannen sig hen og befrugter dem. Æggene ligger i store klumper, som bliver til haletudser. Haletudserne får bagben og forben – og kravler på land omkring Sct. Hans. Frøerne lever tæt på vandhullet.

DANSEMYGGELARVE

// (10 – 25 mm)

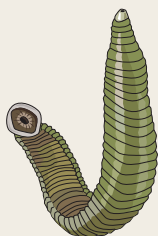
Du kender sikkert dansemyg. De svirrer omkring søer og åer om sommeren og lægger deres æg i vand. Ægget klækker til en lille rød larve. Larven lever i et rør i dyndet på bunden af vandet. Den er rød, fordi den har masser af hæmoglobin – det røde stof som binder ilt i vores blod. Derfor kan den klare sig næsten uden ilt.

VANDKALV

// (22 – 44 mm)

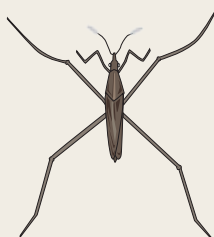
Den voksne vandkalv er et altædende rovdyr, der lugter sig frem til sit bytte. Den store bille henter luft oppe ved overfladen og bringer bobler med ned under sine dækvinger. Vandkalven lægger sine æg i levende planter under vand. Larven bider sig fast i andre dyr med sine kindbækker - og opløser og udsuger dyret.

IGLE

// (0,5 – 10 cm)

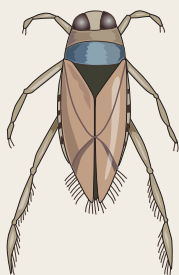
Iglen er en parasit, som sætter sig fast og suger blod af fx frøer, tudser og pattedyr. Den kan også suge en snegl helt ud. Iglen har en lille sugeskive omkring munden i forenden – og en stor sugeskive på bagenden. Den skærer et fint lille Y-formet snit i huden og spytter stoffet hirudin ind i såret. Det forhindrer blod i at størkne. Iglen bevæger sig med typiske igleformede bevægelser.

SKØJTELØBER

// (17 – 18 mm)

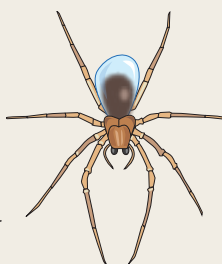
Skøjteløberne skøjter lynhurtigt hen over vandoverfladen på jagt efter bytte. De fire lange ben bagest danner et kryds, så skøjteløberens kropsvægt bliver fordele jævnt. Det gør at skøjteløberen kan stå på vandets overflade uden at synke igennem. Foran har skøjteløberen to korte ben, som den bruger til at gribe sit bytte med, før den suger det ud gennem sin snabel.

RYGSVØMMER

// (18 mm)

Rygsvømmeren er formet som en lille båd. Den ligger på ryggen i vandoverfladen og bevæger sig ved at bruge de bageste ben som årer. Det lyder sødt, men rygsvømmeren er et grådigt rovdyr, som kaster sig over de byttedyr som lander på overfladen – også selv om byttet er meget større end den selv.

VANDEDDEKOP

// (20 mm)

Vandedderkoppen er den eneste edderkop, som lever i vand. Den kan hente en luftboble oppe ved vandoverfladen og bringe den med sig ned under vandet. Luften sidder fast i en tæt pels af luftbindende hår på vandedderkoppens bagkrop. Den lever i næringsfattige vandhuller.

VÅRFLUELARVE

// (20 mm)

Vårfluens larver bygger småbitte huse af sandkorn, småsten, blade, træstumper eller sneglehuse. De fleste lever i rent vand og spiser døde planter. Larverne ånder med fine gælletråde på bagkroppen og optager ilten fra det vandet.

VANDBÆNKEBIDER

// (15 - 20 mm)

Kender du en bænkebidder? Vand-bænkebidderen ligner den ret meget. Den kan både leve i rent og mere beskidt ferskvand. Vandbænkebidderen er cirka 1 cm lang og har to antenner og syv ens par ben. Den lever af døde planter.

ISTIDSRUTEN

– *ny cykelrute gennem nationalparken*

TAG PÅ CYKELTUR GENNEM DET
VESTSJÆLLANDSKE ISTIDSLANDSKAB.

Tekst: Nynne Sørgaard. Foto: Ole Malling.

Hent de to,
gratis apps Tidslommen
og Istidsruten og få spil,
fortællinger og digitale kort
med ud på turen. Læs mere
på www.istidsruten.dk
og se Istidsrutens forløb
i nationalparken på
magasinets bagside.

Istidsruten er en helt ny cykelrute - og ikke bare en cykelrute, men en 280 kilometer lang oplevelsesrute gennem den sydlige del af nationalparken og videre rundt på en stor del af Vestsjælland.

Spil og fortællinger langs ruten

For cirka 20.000 år siden lå isen som en tyk dyne over det, vi i dag kalder Sjælland. Weichsel-istiden havde nået sit sidste højdepunkt. Herefter steg temperaturen, og da istiden sluttede godt 8.000 år senere, var landskabet forandret. Langs Istidsruten får du fortalt de mange historier om landskabet, naturen og kul-

turhistorien - både på skilte langs ruten og gennem fortællinger, film og spil i appen Tidslommen. Fra Lejre Station kan du cykle ud på Istidsruten i to retninger – mod Sorø (73 kilometer) eller mod Holbæk (37 kilometer).

Bag Istidsruten står et bredt samarbejde mellem Lejre, Holbæk, Sorø, Kalundborg og Odsherred kommuner, en lang række lodsejere, fx Naturstyrelsen, samt Naturpark Åmosen, Observatoriet i Brorfelde, Museum Vestsjælland, Geopark Odsherred, Sagnlandet Lejre og Nationalpark Skjoldungernes Land.

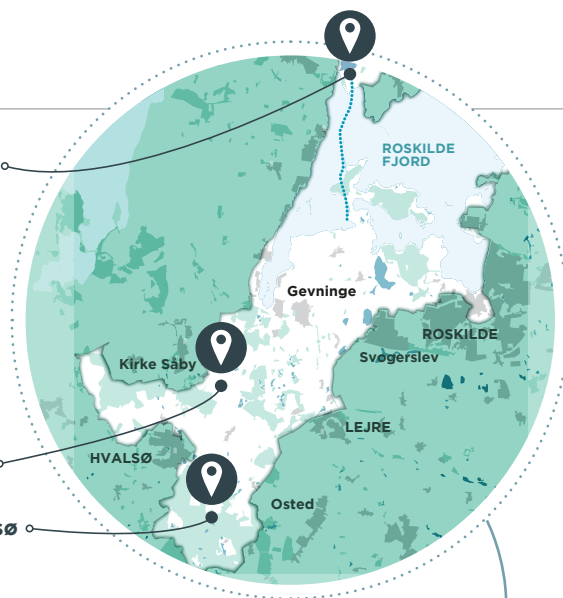

Tag hele familien med på cykeltur i nationalparken. Læs mere og find cykelruter på nationalparkens hjemmeside og i appen Nationalpark Skjoldungelandet.

Klinten ved Selsø og Kattinge-Selsø åsen

Skullerupholmsletten

Avnsø

3 spor fra istiden

Avnsø i Bidstrup Skovene. For 18.000 år siden nærmede istiden sig sin afslutning. En stor del af Danmark havde været dækket af en gletsjer, som nu smeltede tilbage. Foran gletsjeren blev store klumper af is efterladt i landskabet som såkaldt dødise. Én klump blev efterladt lige dér, hvor Avnsø ligger i dag. Samtidig skyllede smeltvand fra gletsjeren ud over området. Med sig bar vandet store mængder sten, grus og sand – og med tiden blev dødise begravede. Senere smeltede dødise, og dér, hvor isen havde ligget, opstod fordybninger i landskabet: Dødishuller. Avnsø er et dødishul.

Skullerupholmsletten. Øst for Ledreborg ligger ruinen af Skullerupholm Teglværk og bag ved ligger Skullerupholmsletten. Sletten var engang dækket af is, og på overfladen af isen opstod store søer. Fint materiale fra isen, fx ler, sank til bunds i søerne og ophobede sig med tiden. Da den største af søernes bredder smeltede, løb vandet ud af søen, og den lerede søbund stod tilbage som et plateau af ler, der ragede op over det omgivne land. Den store mængde ler i Skullerupholmsletten blev sidenhen udnyttet til teglbrænding på teglværket.

Klinten ved Selsø. En højderyg går gennem nationalparken – hele vejen fra Kornerup over Kattinge og Bognæs, gennem Roskilde Fjord til Selsø og videre mod nordøst. Klinten ved Selsø er en synlig del af denne højderyg, som blev skabt i slutningen af sidste istid. Smeltvand fossede ud over et område, som til dels var isfrit og til dels var dækket af dødise. En smeltvandsflod løb på et tidspunkt fra syd for Roskilde og op mod Kattegat i et leje på dødise. I smeltvandet var sten, grus og sand, som ophobede sig i flodlejet. Da dødise smeltede bort, lå en højderyg tilbage i landskabet.

Foto øverst og midten: Ole Malling. Foto nederst: M. Houmark-Nielsen

8

*ildsjæle fortæller om
frivillighed og fællesskab
i Nationalpark
Skjoldungernes Land*

VORES NATIONAL PARK

Tekst: Nynne Sørgaard,
Camilla van Deurs
og Malene Bendix.
Foto: Martin Kunzendorf

**De luger og bager. De slår med le og kører
cafe. De snedkerer, murer og formidler.
Nationalparken er fuld af aktive fællesskaber,
hvor frivillige lægger tid og kræfter i at pleje
naturen eller renovere og formidle enestående
kulturhistoriske perler. Vi tog ud for at tale
med en håndfuld af dem.**

ERIK OLSEN // Frivillig i Kildeengens Høslætlaug for DN Lejre

Hvad laver du som frivillig? Vi slår Kildeengen med le to gange hvert år. Alle som har lyst kan melde sig til. Jeg er med til at arrangere de to høslæt og står for at vedligeholde leerne. En del af formålet er at fjerne næringsstoffer fra engen. Det fremmer de nøjsomme urter. I alt har vores biolog, Søren Grøntved, optalt 160-170 forskellige arter af urter her på Kildeengen. Og der kommer gradvist flere.

Hvorfor er du frivillig? Når man først får fornemmelsen og teknikken ind under huden, så er det svært at slippe igen. Rytmen med leen. Duften af det, du slår. Og bevidstheden om, at du er med til at skabe bedre natur og slå et slag for biodiversiteten et lille sted i verden. Og så fællesskabet med alle de andre, som slår hø – det betyder meget.

Hvordan er man med? Alle er velkomne til at komme og slå hø på Kildeengen. Vi holder høslæt sidste lørdag i juni og efterslæt første lørdag i september. Efterslættet holder vi som en le-festival i samarbejde med nationalparkens naturvejleder.

Find mere information på www.lejre.dn.dk

En sjov oplevelse: For mig startede det på Kildeengen. DN Lejre begyndte at arrangere høslæt i 2010 – og i 2011 var Inge og jeg med. Jeg havde lånt en gammel le af Inges far. Den var virkelig dårlig, men det var sjovt at lære at slå med le af en instruktør – og det var helt fantastisk at være en del af det store fællesskab.

HELLE OG DOUGLAS CLARK // Frivillige i Fjordglimt

Hvad laver I som frivillige? Helle: Vi er i blandt initiativtagerne til projektet. Sammen med andre frivillige sætter vi bygningen i stand, sådan at Fjordglimt snart kan åbne som Jyllinges nye café og kulturhus. Douglas: Når det hele står klar, så skal mange andre frivillige involveres i Fjordglimt i alt fra café og kulturarrangementer til havelaug.

Hvorfor er I frivillige? Helle: Det giver noget helt specielt – man skal prøve det og mærke det for at forstå det. Det er smaddersjovt! Jeg mærker vigtigheden af at skabe et fællesskab. Jeg nyder at se, hvor glade de frivillige bliver, når de mærker, at der er behov for dem. Min mor på 92 er fx rigtig glad for at bage kage til de frivillige byggefolk. Douglas: Vi har brug for at skabe noget sammen og ikke kun være opdelt inden for hver vores lille matrikel. Dengang huset blev bygget i 1897, var det også et forsamlingshus – og nu bliver det igen et levende samlingspunkt for alle.

Hvordan er man med? Folk kommer til Fjordglimt med de ressourcer, de har – formidlere, snedkere, lokalhistorikere og kagebagere. Lokale mødes her i alt byggerodet, og selvom de har boet dør om dør, så har de ikke nødvendigvis mødt hinanden. Alle kan være med og bidrage med stort og småt – i sidste ende er det kun fantasien, som sætter grænser.

Find mere information på fjordglimt-jyllinge.dk

En sjov oplevelse: Helle: Der kom en lokal forbi Fjordglimt, som vi selvfølgelig inviterede indenfor. Han fortalte, at han faktisk havde ønsket, at huset skulle rives ned. Men så fik han hele fortællingen om, hvad vi ønsker med huset og at alle er velkomne. Da han gik, sagde han: "Nu er jeg omvendt! Nu vil jeg reklamere for stedet!" Verden i dag går så stærkt – men her i Fjordglimt er der fred og ro, en kop kaffe og en god snak.

ALLIS BERGH OG INGE OLSEN

// Frivillige på Gl Kongsgård under
Lejre Museum

Hvad laver I som frivillige? Allis: Som frivillig her har man hver sit lille område. Jeg passer caféen, tager imod gæster og formidler gårdens historie. Det har jeg gjort i 16 år! Inge: Jeg har været frivillig her i 6 år, og jeg holder især af at passe haven.

Hvorfor er I frivillige? Inge: Historien her på stedet er det, der gør det så spændende. Her har boet mennesker siden vikingetiden, og jeg forestiller mig, at der lige her måske har boet en klog kone eller en shaman – haven er fyldt med lægeurter. Allis: Vi har også et ualmindeligt godt fællesskab, hvor alle er søde ved hinanden. Vi hjælper hinanden, og har det morsomt og hyggeligt sammen.

Hvordan er man med? Vi kommer med helt forskellige baggrunde. Fælles er nok vores interesse for haven og husets historie. Vi mødes hver torsdag i maj til oktober – og i juni til august også om søndagen. Fra ROMU er der et ønske om, at alle frivillige lægger minimum 20 timer om året, men så får man også en række fordele som fx invitationer til udstillingsåbninger, medlemskab af Klub ROMU og store årlige sammenkomster.

Find mere information på www.lejremuseum.dk

En god oplevelse: Allis: Det er faktisk hver torsdag, når jeg ser folk komme med smil og glæde, når de ser Gl. Kongsgård og os og får et stykke kage og en kop kaffe – det er den største glæde for mig. Inge: Ja og at blive værdsat. For mig er det også, når man har gået og hakket i jorden, og pludselig ser man en gammel lægeurt dukke op af jorden, en Hundetunge! Planterne fortæller ligeså meget historie som de potteskår, der ligger ovre på museet.

KARIN GOTTFREDSEN OG BENT BRUN LARSEN // Frivillige i Tadre Mølles Venner

Hvad laver I som frivillige? Vi laver alt. Vi er 160 medlemmer og 40 frivillige fordelt på fire laug: Møllerlauget kører vandmøllen. Håndværkerlauget renoverer og vedligeholder den gamle mølle. Gartnerlauget holder bondehaven og lægeurtehave. Og Cafelauget serverer kaffe og kage i Mølle-Maries hus.

Hvorfor er I frivillige? Bent: Det er jo et fælles projekt. Fællesskabet er kittet som holder det sammen. Det er kaffepausen herinde i Mølle-Maries stue. Her bliver der talt om alt. Og her bliver diskuteret en masse praktiske ting omkring møllen. Det er jo et arbejdsfællesskab – og det er skønt at have noget helt konkret at være fælles om. Karin: Ja, det rum suger folk til sig. De fleste af vores frivillige har gået på arbejde fra morgen til aften. De har haft børn og familieliv og er vant til at have travlt. Nu er vi lidt længere oppe i årene og har lyst til at bruge tid her sammen med de andre. Jeg tror faktisk ikke, jeg ville kunne undvære det.

Hvordan er man med? Hvis du vil være med, så tag kontakt til bestyrelsen og kom herud og oplev en aktiv dag. Du kan gå med som føl – og vi er gode til at få de nye med ind. Du skal regne med at kunne sætte mindst én dag om måneden af.

Find mere information på www.tadremølle.dk

En god oplevelse: Karin: Mølle-Marie – hun var en institution. Det var altid hyggeligt at komme ned til hende. Der var altid kaffe på kanden og en kage i dåsen. Jeg var lærer og cyklede herved med mine skolebørn. Så stod Marie ude på trappestenen og tog imod. Hun viste med glæde sin mølle frem, lod møllehjulet køre – og lod børnene rutsje ned ad slisken til melsække.

KOM OG
VÆR MED!

KARIN MEJDING

// Frivillig i L. A. Rings Venner

Hvad laver du som frivillig? Min mand og jeg tog initiativ til at starte foreningen L.A. Rings Venner i 2014. Jeg er nu formand for formidlingsgruppen. Besøgscentret har åbent i sommerhalvårets weekender og helligdage og har én særudstilling årligt. Derudover har vi guidede ture. Her tager vi grupper med ud og fortæller om de motiver, som L.A. Ring har malet her i byen. Det er rigtig skægt – man står simpelthen MIDT i maleriet.

Hvorfor er du frivillig? Jeg vil gerne være med til at fortælle historien om den store maler L.A. Ring. Interessen for stedet kom først. Det er samtidig meget meningsfuldt at arbejde sammen med andre aktive frivillige, og så sagde vi: Det her sted må vi gøre noget ved sammen – og finde nogle penge til.

Hvordan er man med? Som frivillig kan du komme med vidt forskellig baggrund – alle her er meget engagerede. Hvis man er vagtguide og tager imod gæster, sælger billetter og passer huset, så er det en til to vagter om måneden i åbningsperioden. Havegruppen mødes cirka en gang om måneden, og formidlingsgruppen mødes nok tre-fire gange om året – med en del arbejde indimellem – og vi har også andre grupper. Derudover har vi et par sociale arrangementer for medlemmer og for frivillige.

Find mere information på www.ringsvenner.dk

En sjov oplevelse: En gang kom en kinesisk kvinde ind ad døren på besøgsstedet. Jeg nåede lige at tænke, at hun nok ikke vidste meget om L.A. Ring. Men hun var kunsthistoriker og havde sat sig virkelig godt ind i tingene. Så nu har vi også en kinesisk autograf i gæstebogen.

Foto: DN

MANGE FLERE FRIVILLIGE

// Hvis du har lyst til at være med i et fællesskab, som gør noget godt for nationalparken, så er der masser af muligheder. På nationalparkens hjemmeside kan du finde en mere samlet oversigt over frivilligforeninger i nationalparken.

.....

// Affaldsfri fjord

Nationalparken har også igangsat projekter, hvor der er brug for frivillige. Det gælder især de årlige affaldsindsamlinger langs Roskilde Fjord. Her mødes frivillige to gange om året for at samle plastik og andet affald på strækninger langs fjorden – og alle kan være med! Som frivillig er du med til at gøre en forskel for naturen. Jo flere frivillige, jo større områder kan vi sammen gøre affaldsfri.

Find mere information
på www.affaldsfrifjord.dk

"Hjemme i Lejre lod Roar bygge en prægtig hal med højt tag og stejle gavle, alt sammen belagt med guld, der glimtede i morgensolen. Hallen kaldte han for Hjort ... Her samlede Roar ofte sine gamle kæmper og unge krigere til fest og gilde, og her lød de unge mænds latter og harpens klang til kvadene om fædrenes bedrifter. En skønnere hal havde ingen konge bygget."

Sådan lyder en del af det berømte oldengelske heltekvad om Beowulf – her genfortalt af danskeren Niels Saxtorph og tidligere af mange andre. I over tusind år var Roars hal blot endnu en saga om vikingeslægten Skjoldungerne, men i 2009 dukkede resterne af Danmarks største vikingehal frem af mulden på en mark i Gl. Lejre. Og hvordan så sådan en 600 m² stor vikingehal så ud dengang? Det kan du nu se med egne øjne i Sagnlandet Lejre, hvor de gennem de sidste år har bygget en ny kongehal i størrelsesforhold 1:1.

I SAGN- KONGERNES VERDEN

*Danmarks største vikingehal ser
på ny dagens lys i Sagnlandet Lejre
– lige midt i nationalparken.*

Tekst: Camilla van Deurs
Foto: Ole Malling, Sagnlandet Lejre

ROMU udgravede i 2009 Danmarks største hus fra oldtiden i Gl. Lejre. Foto øverst: ROMU. Foto nederst: Ole Malling

**DET HAR TAGET FIRE ÅR
AT BYGGE KONGEHALLEN,
SOM HER SES FRA SYD.**

Fra sagn til virkelighed

Historierne om Kongeriget Danmark begynder i Lejre, lige i hjertet af Nationalpark Skjoldungernes Land. Ifølge de oldnordiske sagaer og middelalderens krøniker var det her sagnkongeslægten Skjoldungerne regerede i yngre jernalder og vikingetid – og her at sagnkongen Roar opførte den største hal mennesket nogensinde havde set.

Allerede i tiden efter 2. Verdenskrig begyndte arkæologer at grave og lede på marker omkring Gl. Lejre for at finde en historisk kerne i de gamle sagn. Det har ført til flere banebrydende fund. Arkæologer fra ROMU har udgravet spor af imponerende bebyggelser fra forskellige tider ved Fredshøj og Mysselhøjgård vest for Gl. Lejre, der viser at Lejres storhedstid var i årene fra 500-1000. Arkæolog og projektforsker Tom Christensen var i mange år udgravningsleder i området – også i 2009, da de fandt sporene efter Danmarks største kongehal.

”Vi fandt den allerførste hal i Gl. Lejre allerede i 1986. Men det var først efter flere årtiers søgen, at vi finder den næste serie af haller, hvoraf én af dem viser sig at være Danmarks største. Den dag fik vi beviset for, at her havde ligget en hal, som kun var en kongeslægt værdig,” fortæller Tom Christensen.

Den store kongehal fra omkring år 800 e. Kr. var placeret på en bakketop, og endda hævet yderligere op på et kunstigt plateau, så den stod højt i landskabet. Arkæologerne fandt rester af flere rækker af kraftige egestolper, som vidner om, at bygningen har været 60 meter lang, over 10 meter høj - og har haft et areal på over 600 kvadratmeter. Kongehallen blev anvendt til ceremonier og fester. Fundet er et enestående vidnesbyrd på nordisk arkitektur og håndværk i jernalder og vikingetid. Det satte gang i en helt ny og skør ide i Sagnlandet Lejre.

Kongehal 2.0

Nu her – over tusind år senere – ser en ny, mægtig kongehal dagens lys på en bakke i Sagnlandet Lejre under tre kilometer fra, hvor den originale dukkede frem af mulden. Kongehallen er opført i samme størrelse som den originale hal og er eksperterens bedste bud på, hvordan den har set ud tilbage i vikingetiden.

”Vi kalder den ’Valhalla på jord,” siger Sagnlandet Lejres direktør Lars Holten og slår stolt ud med armene. ”I Vikingetiden var det en præsentationshal for magt. Det var meget mere end en bygning – hallen

ET KIG NED GENNEM KONGEHALLENS MÆGTIGE SAL. I MIDTEN SES LANGILDEN OG OMKRING STÅR DE FIRE HØJSÆDESØJLER, DER REPRÆSENTERER ODIN, THOR, FREJ OG FREJA.

havde liv og sjæl, og stedet har været gennemsyret af styrke og magiske kræfter.”

Det er så sandelig også et enestående bygningsværk. Den hornede hal er bygget af massivt egetømmer fra 150 år gamle træer og skaber som et vikingekongeligt miljø med sin dobbeltkrumme konstruktion, store ornamenterede søjler og ceremonielle højsæde – og så er der plads til 300 gæster i den!

Direktør og arkæolog Lars Holten har stået i spidsen for projektet og det har været et enormt arbejde. De sidste mange år har Sagnlandet Lejre samarbejdet intenst med arkitekter, ingeniører, forstfolk og tømrere og i 2015 bevilgede A. P. Møller Fonden og Augustinus Fonden i alt 75 mio. kr. til realisering af den nye kongehal.

Sanselig læring

Den nye kongehal er en del af et større nyt vikingeområde kaldet 'Sagnkongernes Verden'. I projektet indgår også moderne værksteder og andre vikingehuse med logi for lejrskoler og familier. Det er ideen at få gæster til at træde ud i naturen og lige i kulturhistorien.

Foto (højre side og nederst venstre side):
Ole Malling, Sagnlandet Lejre

”I Sagnkongernes Verden skal de besøgende leve sig ind i og spejle sig i vikingernes dagligliv, sociale samfundsorden og deres forståelse af naturens og verdens orden. Alt sammen for at opdage sig selv som del af et større hele.”

- LARS HOLTEN, DIREKTØR SAGNLANDET LEJRE

Sagnlandet Lejre vil gerne gøre sin formidling så historisk korrekt som muligt og har derfor arbejdet sammen med eksperter inden for alt fra glas til runer og fægtning. Kongehallen står nu fyldt med efterligninger af billedskærerarbejde, møbler, våbenudstyr og andet grej fra den tid, som de besøgende kan opleve på nærmeste hold.

”Man skal mærke, opleve og sanse. Folk skal få en ”aha-oplevelse” og en forståelse og respekt for de mennesker, som har levet før os. Vikingerne var utroligt dygtige til hele tiden at forandre den verden, som de var i, med de muligheder og ressourcer som var til rådighed,” siger Lars Holten.

Lars Holten understreger, at Kongehallen naturligvis kun er forskernes bedste bud, og aldrig kan blive en endegyldig sandhed om Kongehallens udseende. En stor del af projektet har derfor også været at blive klogere på vikingernes byggemetoder – og koble dem med de moderne krav til byggeriet. Det har taget fire år at bygge Kongehallen, og der er anvendt over 1500 ton dansk egetømmer. Du kan selv se med i hele byggeprocessen på film på Sagnlandets hjemmeside.

Historie-jagten fortsætter

Roskilde Museums arkæologer fortsætter deres udgravninger i Lejre-området og de gør hele tiden nye fund, som underbygger historierne om Lejre som magtcentrum. Det nyeste fund fra 2019 er en seks meter bred port i en palisade på 150 x 190 meter, som omkransede den største af vikingehallerne.

”Indgangen i palisaden var placeret på det laveste punkt i området, så kongehallen knejsede højt over den, der trådte indenfor den kraftige palisade. Placeringen af indgangen er endnu en understregning af den magtdemonstration, som hele Lejrekomplekset er et udtryk for,” fortæller Tom Christensen.

I alt er seks ceremoni-haller fra mellem 500-900 e. Kr. blevet fundet og udgravet i Gl. Lejre sammen med avlsbygninger, langhuse, gæstehuse og øvrige anlæg. Samtidig er gravpladser, gravhøje og skibssætninger blevet undersøgt. I dag er udgravningerne af hallerne naturligvis dækket til, men placeringerne af de store haller er markeret med tørv i landskabet.

Der er fundet en række haller i Gl. Lejre, som har afløst hinanden fra år 500-1000. Arkitektoniske analyser viser at de forskellige vikingehaller har haft stort set den samme grundplan gennem 500 år.

Foto: Ole Malling

Kongehalsvejen

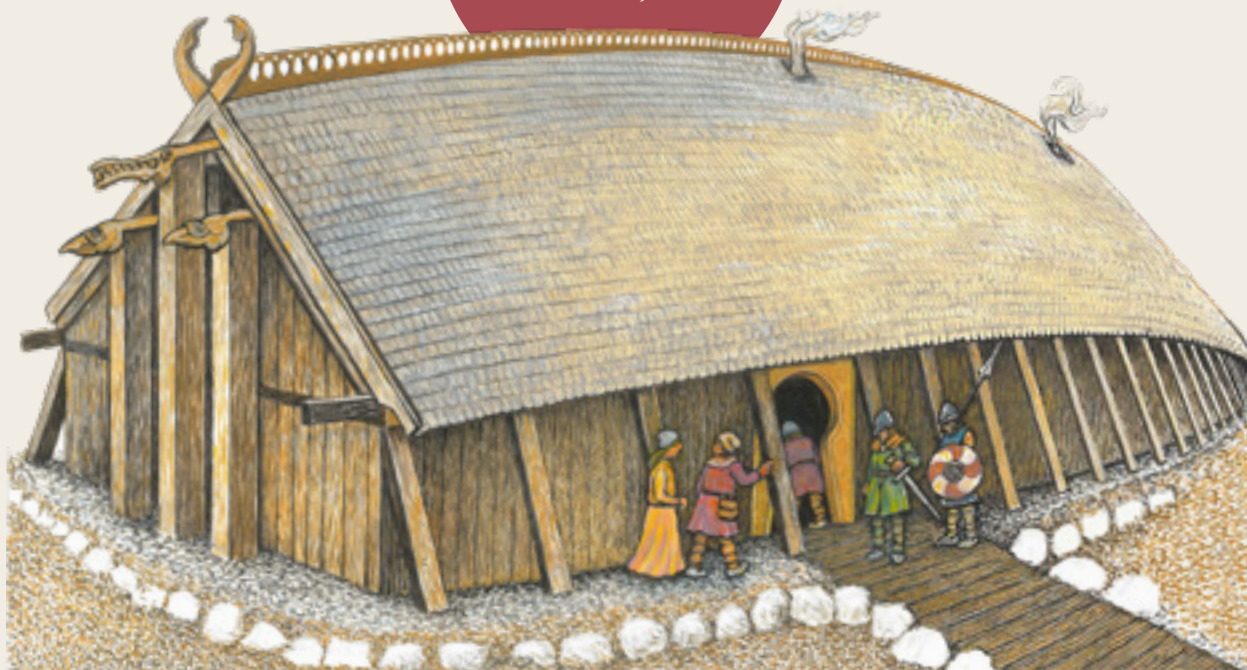
Sidste år gik Sagnlandet Lejre, Lejre Museum, Lejre Kommune og Nationalpark Skjoldungernes Land sammen om at udvikle 'Kongehalsvejen'.

I foråret 2020 blev nye formidlingsskilte opsat, de gamle piktogrammer blev samlet under et og nye pæle med vikingornamentik viser vej på stien.

Læs om oplevelsesruten i næste artikel 'I Vikingernes Fodspor'.

Kongehallen var indrettet med et rum i hver ende og et til to store rum i midten. Her, afholdt sagnkongen gilder, ceremonielle- og officielle handlinger. Ved rummets nordlige langside sad kongen på sit højsæde med dronningen ved sin side.

Kongehallen i Sagnlandet Lejre ligger kun 3 km fra den originale vikingehal, som blev udgravet i Gl. Lejre.

Illustrationer: Niels Rønne Jønsson

Kongehallen

- Kongehallen var en ceremonihal, den fineste bygning i vikingekongens gård, som både i størrelse og udsmykning understregede sagnkongens magt. 600 kvadratmeter stor med en længde på over 60 meter og en højde på over 10 meter. Hallen lå højt i landskabet omkranset af en palisade. Porten i palisaden var placeret i den laveste del af område, så besøgende måtte nærme sig den ærefrygtindgydende hal nedefra og følte den magt som lå bag.
- Højsædesøjlerne var så særlige for vikingerne, at de tog dem med sig, hvis de flyttede. Sagn og myter fortæller, hvordan vikinger kastede deres søjler ud i vandet, og bosatte sig det sted, hvor de drev i land. Vikingerne troede nemlig på, at deres skæbne var bestemt af guderne.
- Til at opføre Sagnlandets Kongehal er anvendt over 1500 ton dansk egetømmer. De er forarbejdet til svære planker, tagbærende stolper og rygåse med spænd på op til ni meter. Materialet kommer fra skove, som bl.a. blev plantet til Frederik d. VI's flådeeege.
- Hallen i Sagnlandet Lejre er opført i vikingernes elegante arkitektur kombineret med det 21. århundredes love, krav og viden om sundt indeklima, arbejdsmiljø og lyssætning. Det betyder, at hallen kan anvendes som kulturel arena året rundt.

Tekst: Camilla van Deurs
Foto: VisitFjordlandet, Ole Malling, ROMU

I VIKINGERNES FODSPOR

Tag på vandretur gennem historien på Kongehalsvején i Lejre. Den nye rute snor sig ud og ind mellem bakker og skove, og fører dig fra den imponerende nye Kongehal i Sagnlandet Lejre til de oprindelige udgravede kongehaller ved Lejre Museum. Oplev det hele inden for kun 3 kilometer!

1 Kongehallen

Den nye kongehal knejser højt på en bakketop i Sagnlandets kuperede landskab. Kongehallen er netop åbnet og du kan selv gå på opdagelse i de 600 m² fyldt med smukke udsmykninger og værksteder. Et besøg i området Sagnkongernes Verden byder også på mange andre oplevelser, der fører dig tilbage i vikingetiden.

2 Herthadalen

Hvis du bevæger dig ned ad bakken, ud af Sagnlandet og drejer mod øst kommer du ind i Ledreborgskovene. Kongehalsvejen løber under de høje, gamle træer frem til smeltevandsslugten Herthadalen, som ifølge sagnene er opkaldt efter frugtbarhedsgudinden Hertha. Sagnet fortæller, at de lokale jernalderbønder byggede en statue af gudinden, som hvert forår blev ført rundt på markerne for at gøre jorden frugtbar. Bagefter skulle gudinden vaskes i Knapsø. De trælle som vaskede statuen, blev opslugt af søen. Fra 1848 var Herthadalen centrum for de første danske grundlovsmøder som fortsatte til 1940.

3 Brændte Høje

Stien og de ornamenterede pæle fører dig ud af skoven til en markvej, og mens du misser med øjnene mod solen, kan du mod øst se ud over markerne af de udgravede kongehaller og mod vest ane toppen af genskabelsen af den største kongehal over trætoppene. Det høje punkt kaldes Brændte Høje og giver udsigt over landskabet, som blev formet af isen for godt 12.000 år siden.

4 Mysselhøj

Småsten knaser under skoene, og græsset vifter i vinden. Nu går Kongehalsvejen stejlt nedad. Her støder du på gravhøjen med den enlige eg, Mysselhøj. Det er en af områdets bedst bevarede, og har ifølge lokale historier fået lov at stå fordi en bondes ko døde, da han havde sendt sin karl ud for at pløje højen ned. Koens død blev tolket som et tegn - og Mysselhøj blev aldrig udgravet. Den er højst sandsynligt fra bronzealderen.

5 Lejre Hallerne

Næsten uden at opdage det, er du trådt lige ind i Danmarks største Kongehal. I dag er den, sammen med fem andre udgravede haller, markeret med et omrids af græstørv. Lejres muld skjulte flere store haller på op til 650 km². Den ene har afløst den anden i tiden mellem år 500-1000. I området har man fundet en række mindre grubehuse med spor efter håndværkere som jernsmede og bronzestøbere. Lige her mødes myter og arkæologi.

6 Odin fra Lejre

På de selv sagnme marker er fundet en lille, men opsigtsvækkende, sølvfigur af Odin, som sidder på sit højsæde, Lindskejalv, flankeret af sine to ravne Hugin og Munin og iført en ceremonidragt. Figuren er fra 900-tallet, den ældste af sin slags og berømt for sin detaljegråd. Hvis du kigger godt efter, kan du finde den på Lejre Museum - den er nemlig kun 1,75 cm høj, 1,98 cm bred og vejer 9 gram.

7 Skibssætningen

Videre ad den snoede Kongehalsvej kommer du til et næs, omstrømmet af vand fra Lejre Å og Kornerup Å. Her står resterne af en næsten 100 meter lang og 20 meter bred skibssætning - som er blandt de største i hele Norden. Et halvt hundrede mænd og kvinder fandt i vikingetiden deres sidste hvilested her. Dengang bestod den af 120 store granitsten - i dag står kun 28 af dem tilbage. Skibene havde stor betydning for vikingerne, og det her har ført dem afsted på deres sidste rejse.

8 Grydehøj

Det her er 'de dødes rige'. Hele 55 grave fra vikingetiden er fundet netop her. I en af gravene er en høvding og en træl med afhugget hoved blevet gravlagt sammen og i en anden er en mand begravet med sit skjold. Helt speciel er dog Grydehøj, som indeholdt en fyrstegrav fra år 650. Den døde - som man ikke kender køn eller alder på - var klædt i en dragt af guldindvirket stof, hvilket placerer vedkommende i samfundets absolutte top. Højen er 37 meter i diameter og har oprindeligt været 4-5 meter i højden. Beregninger viser, at det har taget ti mand et år at samle græstørv og bygge højen.

9 Ravnshøj Dyst

Så er du nået til vejs ende. Ravnshøj Dyst er en skibssætning, der af de lokale er kendt som 'Skærvesætningen', fordi stenene engang er blevet fjernet af entreprenante bøndemænd og kun skærverne var tilbage at finde på stedet. Nogen mener, at en af stenene har haft såkaldte skålgruber: en rund, indhugget fordybning, som bronzealderfolk sandsynligvis har brugt til at dyrke solen. Ravnshøj Dyst har været en del af en gruppe på 4-5 store skibssætninger i området. Nationalparken planlægger at markere skibssætningen for netop at vise den 'usynlige' kulturhistorie.

Brændenælde

BRÆNDENÆLDE SUPPE

BRÆNDENÆLDER INDEHOLDER
ET HELT ALFABET AF VITAMINER.
PLUK UNGE SKUD MED HANDSKER
- OG KOG SUPPE OVER BÅL.

Hvad skal du bruge?

1/2 l brændenælder
1 løg
Hvidløg eller ramsløg
2 store kartofler
1 l vand
2 bouillonterninger
Salt og peber
Handsker, bål, bålgrøde, grydeske,
kniv, bræt, tallerkner og skeer.

Sådan gør du: Pil bladene af stænglerne
og hak brændenælder, løg og hvidløg
fint. Varm olie i gryden og svits løg
og derpå brændenælder. Hæld vand på
- og kartofler i små tern. Smag til med
bouillon, salt og peber. Spis glad med
fladbrød og urtesmør.

*3 lette
opskrifter på
bålmad med
4 spiselige
urter*

Tekst: Malene Bendix

VILD MAD I SKOVEN

URTESMØR

DET ER SJOVT AT KÆRNE SIT
EGET SMØR. SE HER HVORDAN.

Hvad skal du bruge?

1/4 l piskefløde
Lidt salt
Vilde urter
Syltetøjsglas med låg, en hasselnød eller
træperle, skål, et rent viskestykke.

Sådan gør du: Hæld piskefløden i sylte-
tøjsglasset. De skal højst fylde en tredjedel.
Læg en nød eller perle ned i glasset og sæt
låget på. Ryst glas, nød og fløde et kvarter
- I kan skiftes - til I kan se en klump af smør
i glasset. Si kærnemælken fra gennem
viskestykket. Smag på kærnemælken
- og spis smørret på fladbrød.

PLUK
SELV

Foto: Adam Grønne, Friluftsrådet

FLADBRØD MED VILDE URTER

BAG TYNDE FLADBRØD OVER BÅL.
I KAN KRYDRE DEM MED SPISELIGE VILDE
URTER. LAV EVT. DEJEN HJEMMEFRA
OG BLAND URTER I.

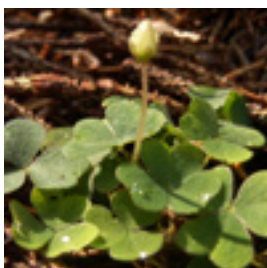
Hvad skal du bruge?

1 pakke tørgær
3 1/2 del koldt vand
1/2 kg fuldkornsmel
1/2 spsk. salt
3 spsk. rapsolie + olie til bagning
En håndfuld hakkede vilde urter fra skoven
Skål, ske, bræt, kniv, bålpande.

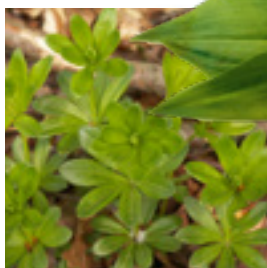
Sådan gør du: Hæld vand i skålen og opløs tørgær i vandet. Rør mel, salt, olie og urter ud i vandet. Ælt din dej grundigt – ja giv den nogle tæv. Lad deje hæve i nærheden af bålet.

Sådan bager du: Nip små klumper dej af. Klask og form dem til flade, tynde brød. Bag dine fladbrød over bål på en bålpande med lidt olie eller smør.

Foto: Malene Bendix

Skovsyre

Skovmærke

Ramsløg

4 VILDE URTER

SKOVSYRE (5 – 10 cm)

Skovsyre er let at kende på de små kløveragtige blade, som indeholder oxalsyre og smager surt. Skovsyre vokser i skovens skygge og blomstrer i april og maj med spæde, hvide blomster.

RAMSLØG (25 – 40 cm)

Ramsløg dufter og smager af hvidløg. Bladene skyder allerede frem i februar og skygger mindre forårsurter væk. Ramsløg blomstrer i maj med en skærm af hvide stjerneformede blomster, som også kan spises.

SKOVMÆRKE (10 – 30 cm)

Skovmærke vokser i løvskove med sine kranse af blade og blomstrer i maj og juni med smukke hvide blomster. Planten indeholder kumarin, som gør at den dufter svagt af vanilje. Pluk kun få.

BRÆNDENÆLDE (5 cm til 1 m)

Brændenælder kan spises, hvis de er kogte. Bladene har brændehår, som brænder. Brug handsker – eller lange ærmer – og pluk de spæde skud om foråret eller topskud senere på året.

Husk

Der findes giftige urter. Derfor er det vigtigt, at I er sikre på, hvilke urter I putter i maden. De fleste urter er lette at kende. Hvis I er i tvivl, så brug en flora eller en app.

A photograph of a forest stream with a magnifying glass on the ground. The stream flows through a lush green forest, with a large tree trunk on the left and a fallen log in the foreground. A magnifying glass lies on the ground near the stream. The title 'BLIV SKJOLD UNGE' is overlaid in large white letters.

BLIV SKJOLD UNGE

Nationalparken er i færd med at udvikle "Bliv Skjoldunge", et skoleprojekt, som på sigt skal tilbyde to årlige ture for 3.- 7. klasser i Roskilde, Lejre og Frederikssund kommuner. Tag med en 3. klasse på pilottur til Tadre Mølle.

Tekst: Malene Bendix. Foto: Ole Malling

BUSSEN STANDSER MED ET PUST
- OG UD HOPPER 27 UNGER FRA 3A
PÅ OSTED SKOLE. SAMMEN MED DERES
LÆRERE GÅR DE OP AD GRUSVEJEN
TIL TADRE MØLLE, SOM LIGGER OG LYSER
I MØRGENSEN. FORAN DEN GAMLE
VANDMØLLE STÅR NATIONALPARKENS
NATURVEJLEDER SOFIE CLAUSON-KAAS
KLAR OG VENTER PÅ DEM.

»

3A på Bliv Skjoldungetur. Foto: Malene Bendix.

Samtaletov i det fri

"Velkommen," siger Sofie og smiler til mange ivrige ansigter. "Jeg har lagt et tov i en bue på jorden. Vil I ikke stille jer, så I alle sammen rører ved tovet med fødderne?" De søde børn stiller sig på tovet – og danner nu et lille lukket samtalerum med Sofie for enden. "Velkommen til Nationalpark Skjoldungernes Land," siger Sofie og fortæller, hvordan nationalparken skal hjælpe med at passe på naturen og kulturhistorien – og også skabe mere natur. "Og så skal vi lære jer børn om naturen," siger Sofie. "Er I klar?" "Jaa," siger børnene. "Har I gummistøvler på?" "Jaaa." "Har I regnbukser på?" "Jaaaaa!"

Vandhjul

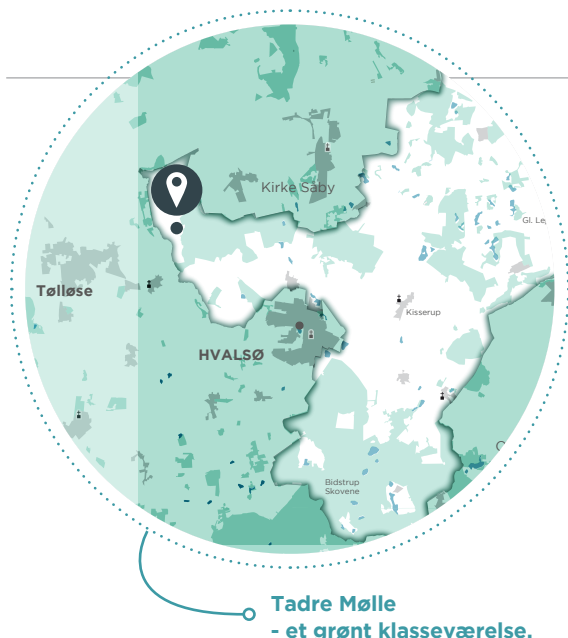
Først går vi ned til Tadre Mølles vandhjul. "Hvad er det?" spørger Sofie. "En vandmølle," svarer børnene. "Hvad laver den?" spørger Sofie. En gætter på den maler mel. En anden tror den laver strøm. "Møllen bruger vandets kræfter til at male mel – og i gamle dage brugte mølleren også vandkraften til at save brænde og skære hakkelse," fortæller Sofie. "Der har været en vandmølle her siden 1300-tallet – altså i 700 år." Børnene er velforberejede. I klassen har de læst Bliv Skjoldunge-materialet om møllen – og tegnet vandets vej, når det bliver ledt fra den opstemmede mølledam, gennem en rende af træ og hen over møllehjulet, som bliver trukket rundt af vandets kræfter. Så da Sofie spørger, hvordan vandet kan trække møllehjulet rundt, svarer de hurtigt: "Fordi søen ligger deroppe." "De har lavet en dæmning til vandet fra bækken." "Det løber ned gennem renden og hen over vandhjulet." "Det er rigtigt," siger Sofie. "Når regnen falder, så løber den hen over jorden i bække og åer – og en af de bække løber lige herved og fylder mølledammen med vand, som mølleren kan bruge til vandkraft. Så slipper man for at bruge olie. Lad os gå op og se på bækken."

Børn på rækker

Og så vandrer hele flokken i en lang række ad en lille sti i kanten af skoven over til Taderød Bæk. Børnene finder en frø på vejen, som bliver båret og rørt ved. Længere henne peger de på tre træer, som er væltet og ligger med rødderne lige i vejret. De snakker og undersøger, mens de går over en lille bro og lander ved en fisketrappe. "Om vinteren går de store havørreder herop for at gyde – altså lægge deres æg," fortæller Sofie. "Hvis man er heldig, kan man se de store fisk i november og december måned her i bækken. Havørreden lever normalt ude i det store hav. Men de havørreder, som er blevet klækket her, vender tilbage, når de er blevet voksne og lægger selv deres æg her," slutter Sofie.

Bækkens små dyr

"Men nu skal vi ned og undersøge, hvilke små dyr vi kan finde i bækken," siger Sofie og vinker børnene med længere ned langs med bækken til en grøn plads. Her deler hun dem op i seks grupper. Hver gruppe får et net og en ketsjer til at fange smådyr – og en masse spande og bakker. Og så er det bare at spænde gummistøvlerne godt fast, for nu går jagten ind. Børnene har talt om, hvor de kan finde de små dyr – og de prøver mellem planterne, de laver sparkeprøver med ketsjerne i stenene – og de kigger under grene og sten i vandløbet. Oppe på land sidder en del af gruppen og undersøger de dyr, som bliver fanget, med øjne, fingre, lupper – og bestemmelsesdug. "Vi har fundet en døgnflue. Den har tre halenokker," siger en pige. "Jeg tror, det her er en tangloppe. Den har en masse ben," siger en anden. Vi snakker om, at den har skellet udenpå og ikke indeni, som vi har. "Vi har fundet en boogiedanser," siger en dreng. Sofie kommer og kigger med. "Det er en vårfluelarve – uden hus. Normalt ligger den på bunden af bækken i et lille hus, den har bygget af sten eller grene. De tråde I kan se, er dens gæller. Den bruger dem til at trække vejret," fortæller hun.

Tadre Mølle
- et grønt klasseværelse.

Mikkel har fundet en kæmpe stor kleppert af et vandløbsdyr. Sammen med lærerne finder han ud af, at det er en mejerlarve. Da børnene har fanget en masse dyr, lægger de forsigtigt de mest spændende op i en spand – og så går vi op til Tadre Møllens lille natur-skole. Her kan børnene undersøge deres dyr med lupper og stereolupper og læse mere om dem. Hvert barn vælger et dyr ud og tegner det i deres logbog.

Tak for i dag

Og så er alle trætte og sultne. Sofie samler flokken omkring sit tov. "Hvor har det været hyggeligt, at være sammen med jer," siger hun. "Har I lært noget, I ikke vidste?"

"Jeg synes, det var sjovt at være i vandløbet," siger en dreng. "Og sjovt at fange de små dyr." "Jeg vidste ikke, at der var så fredeligt herude," siger en pige. "Jeg troede ikke, at der levede så mange dyr i vandet," siger en anden. "Jeg har lært, at tangloppen har 20 ben," siger en dreng. "Må man tage den med hjem?" "Jeg kom til at gå for langt ud i vandet," siger en dreng og peger på sin våde sok. "Jeg fandt mejerlarven! Det allerstørste af dyrene," siger Mikkel.

Bearbejdning i klassen

Bliv Skjoldungeturene starter og slutter på skolen. For at oplevelser kan blive til læring, er det vigtigt at eleverne er velforberedte hjemmefra, aktive og nysgerrige på turen – og at oplevelserne ude bliver bearbejdet til erkendelse og læring, når de kommer tilbage til klassen. Lærerne spiller en central rolle – både i klassen og på turen – og de har fået tilsendt materialer, som de kan bruge til forberedelse og bearbejdning. I næste uge vil eleverne gå videre med at undersøge deres dyr på nettet og i bøger, de vil ordne deres journaler – og lave en fødekædeplanche på væggen i klassen.

Hvad er Bliv Skjoldunge

Nationalparken er i færd med at udvikle under-visningskonceptet Bliv Skjoldunge, som på sigt skal invitere 3. – 7. klasser i Roskilde, Lejre og Frederikssunds kommuner ud på to årlige ture til centrale steder i Nationalpark Skjoldungernes Land – og samtidig styrker skolernes mulighed for at arbejde med udeskole til hverdag. De to årlige ture går ud i naturen, til kulturhistoriske spots, til besøgssteder, erhverv eller til nationalparkens grønne og blå klasseværelser.

Både tur og sidemandsoplæringskursus

Til hver tur er knyttet en formidler eller et besøgs-sted, som står for formidling på stedet i samarbejde med læreren. Turen skal på én gang give børnene vigtige oplevelser, erfaringer, læring og viden – og samtidig fungere som kurser, der giver lærerne mod på at arbejde med udeskole til hverdag og bruge nationalparken som klasseværelse.

Vision

Visionen er, at nationalparkens natur, kultur og fællesskaber kan ruste alle nationalparkens børn til at leve sundere, klogere, glade liv præget af handlekompetence, kreativitet, innovationskraft og fremsyn. Ambitionen er at udvikle en undervisningsindsats, som kan løfte den opgave i Nationalpark Skjoldungernes Land – og samtidig kan bruges som grundkoncept andre steder også.

Støtte til pilotfasen

I sommeren 2019 modtog Nationalparken en million kr. i støtte fra Udlodningsmidlerne til Friluftsliv til en pilotfase, hvor Bliv Skjoldunge konceptet, samt ture og materialer udvikles og afprøves i samarbejde med Lejre Kommunes Grøn Generationsklasser og udvalgte klasser fra Frederikssund og Roskilde kommuner. Nationalparken søger yderligere støtte til projektet og vil i løbet af de næste år implementere og udbrede det i nationalparkens tre kommuner.

BRUG NATIONAL PARKEN SOM KLASSE VÆRELSE

Luk øjnene og tænk på en rigtig dejlig dag i din skoletid. Hvor var du? Sad du på din stol i klasseværelset? Eller var du måske på tur med din klasse? Vi husker ofte barndommens oplevelser i det fri allerbedst.

Nationalparken skal gøre det lettere for skoler og daginstitutioner at bruge nationalparken som klasseværelse. Vi udvikler i disse år en værktøjskasse med forskellige værktøjer for udendørs-pædagogik, som lærere, pædagoger og forældre selv kan tage fat i.

 Du kan finde et overblik på nationalparkens hjemmeside i menuen "Undervisning".

Tekst: Malene Bendix og Karen Barfod.
Foto: Foto: Adam Grønne, Friluftsrådet.

IDEER OG UNDERVISNINGSMATERIALER

På nationalparkens hjemmeside kan du finde en voksende bank af ideer og undervisningsmaterialer, som kan bruges til ude-undervisning med børn og unge. Materialerne er gratis at bruge – og kan hentes af alle som har lyst. Nogle materialer er udviklet til særlige fag og klassetrin. Andre er bare ideer, som alle kan få glæde af. En del materialer er knyttet til helt særlige steder i nationalparken. Andre kan bruges generelt.

BLÅ OG GRØNNE KLASSEVÆRELSE

Blå og grønne klasseværelser er dejlige steder ude i nationalparken, som skaber gode udgangspunkter for undervisning i det fri. Her vil ofte være en form for lejrplads med bålplads, en grejkasse - og måske også overdækning og særlige faciliteter. Til hvert udendørs klasseværelse vil vi på sigt knytte en række materialer, som kan hentes på hjemmesiden og give

inspiration til ude-undervisning på stedet. Du kan finde et overblik over de blå og grønne klasseværelser på hjemmesiden.

SKOLETILBUD FRA BESØGSSTEDER

Vikingskibsmuseet, Sagnlandet, ROMU, Roskilde Domkirke, Boserupgård, Roskilde Oplevelseshavn... Nationalparken huser en lang række naturskoler, museer og andre besøgssteder, som har spændende tilbud til skoler. Du kan finde en liste over dem på hjemmesiden.

FORMIDLING FOR BØRN

Nationalpark Skjoldungernes Land huser masser af dygtige naturvejledere, kulturformidlere og andre gode folk, som har særlige tilbud til skoler, børnehaver og ungdomsuddannelser. Du kan finde dem på hjemmesiden – og lave en direkte aftale om tid, sted og pris for en tur.

10

GODE GRUNDE TIL AT UNDERVISE BØRN I NATUREN

1 BEDRE FAGLIGHED

Alle fag kan flyttes ud i naturen^{1,2}. For børn er det tit lettere og mere motiverende at tage udgangspunkt i noget konkret og virkeligt, når de skal lære.

2 BEDRE LÆRING

Koncentration og evnen til at fastholde opmærksomheden er to basale elementer i det at lære. Begge dele øges hos elever, der undervises ude³. Forskning viser også, at børn, der undervises i det fri, er mere motiverede for at gå i skole⁴. I naturen er elevernes undren og nysgerrighed ofte drivkraften for læring.

3 BEDRE FORSTÅELSE FOR NATUR OG MILJØ

Børn der regelmæssigt iagttager, undersøger og arbejder i naturen, kan få basal viden om natur og miljø, som bygger på deres egne erfaringer. En viden som kan danne basis for øget ansvarlighed i forhold til natur, miljø og klima.

4 LÆRING AD FLERE KANALER

I naturen hænger sanseoplevelser og kognitive erkendelser sammen. Både krop, sanser, hoved og hjerte er i spil – og eleverne får mulighed for at lære via mange kanaler.

5 MANGE MULIGHEDER FOR LÆRING

Udforskning af naturen og de nære omgivelser er aldrig en afgrænset opgave. Eleverne kan blive ved at grave dybere – og svar kan søges på mange planer. Når undervisningen flyttes ud, er der frihed til at benytte flere forskellige metoder⁵, og erkendelser kan ske på mange niveauer uden at miste kvalitet.

6 BEDRE SUNDHED

Børn der regelmæssigt undervises ude, bevæger sig mere^{7,8}, har færre sygedage⁹ og færre konflikter¹⁰. Udeundervisning kan være med til at give eleverne gode motions- og friluftsvaner, der kan lægge grunden til en sund krop hele livet.

7 BEDRE MOTORIK

Børn der er meget ude i naturen, udvikler en bedre motorik¹¹. I naturen er bevægelse i uvejsomt terræn, løb, balancegang, klatring og arbejde med bål, kniv og økse med til at træne og udvikle elevernes motoriske færdigheder og mod.

8 BEDRE SOCIAL FORSTÅELSE

I naturen brydes den typiske klasse ofte op i mindre grupper, der arbejder selvstændigt i landskabet. Her er plads til alle – og ofte brug for mange flere forskellige evner end i den traditionelle undervisning. Børn der undervises regelmæssigt ude, oplever færre konflikter¹², men flere kontakter med klassekammerater^{13,14}. Desuden oplever lærere bedre kontakt med eleverne, når de er ude¹⁵.

9 BEDRE FORANKRING I LOKALOMRÅDET

Udeundervisning bygger på elevernes udforskning af natur, kultur og erhverv i de nære omgivelser. Børnene lærer steder og mennesker at kende. Det giver forankring og forståelse for deres egen – og identitet.

10 FLERE DIREKTE OPLEVELSER

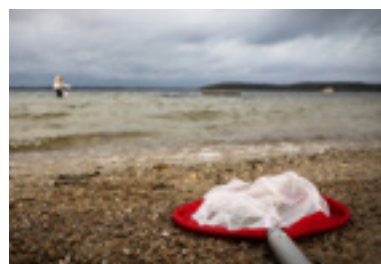
Naturen er en kilde til oplevelser, både dem vi planlægger, og de uforudsete⁶. I en tid hvor skærmoplevelser kan fylde i børns liv, er det vigtigt at fastholde børn og unge i den virkelige, storm-omsuste, vidunderligt smukke verden – og alt det man kan gøre i den.

KILDER

1) Bentsen, P., & Jensen, F. S. (2012). 2) Ejbye-Ernst, N. og Bentsen, P. (2014). 3) Kuo, M., Browning, M. H. E. M., & Penner, M. L. (2018). 4) Bølling, M., Otte, C. R., Elsborg, P., Nielsen, G., & Bentsen, P. (2018). 5) Barfod, K. S., & Stelter, R. (2019). 6) Beames, S., & Brown, M. (2016). 7) Schneller, M. B., Schipperijn, J., Nielsen, G., & Bentsen, P. (2017). 8) Kuo, M. (2015). 9) Vigso, B., & Nielsen, V. (2006). 10) Jørgensen, P. B. (1999). 11) Vigso, B., & Nielsen, V. (2006). 12) Bølling, M., Niclasen, J., Bentsen, P., & Nielsen, G. (2019). 13) Mygind, E. (2009). 14) Hartmeyer, R., & Mygind, E. (2016). 15) Mygind, E., Bølling, M., & Seierøe Barfod, K. (2018). Find kilder i fuld længde på www.nationalparksjoldundernesland.dk.

I nationalparken følger vi myndighedernes anvisninger omkring COVID-19 og den verdensomspændende corona-pandemi. Vi glæder os til igen at kunne invitere jer alle med ud i naturen og håber på at kunne møde jer ved efterårets spændende arrangementer. Der er mange steder, hvor du kan tage ud på egen hånd med god afstand til andre. Se nationalparkens hjemmeside og Facebook for inspiration.

FJORDENS DAG

Søndag 13. september

Roskilde Fjord er et enestående naturområde, som både skal opleves og beskyttes. Det får du mulighed for på Fjordens Dag ved Lyndby, som byder på fjord-fornøjelser, fjordforedrag og fjordkunst.

Foto: INSP! Media, Andreas Elkjær

STRANDOPRYDNING

Lørdag 19. september kl. 10-12

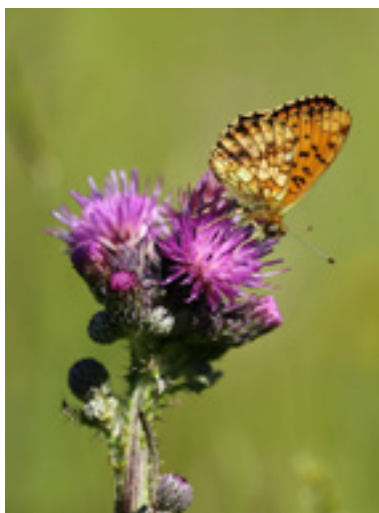
19.000 cigaretskodder, 382 dåser og 169 haglskåle – i alt 1,3 ton affald blev indsamlet langs Roskilde Fjord sidste år takket være over 500 frivillige. Bliv en del af fællesskabet og gå med på en strækning til Store Strandoprydningsdag.

BOOK EN FORMIDLER - hele året rundt

I nationalparken har vi mange dygtige formidlere, som kender områdets natur og kulturhistorie som deres egen bukselomme. Du kan booke dem til ture, foredrag og friluftaktiviteter i hele nationalparken. Find information på hjemmesiden og tag direkte kontakt til den enkelte formidler for aftale om tid, sted, indhold og pris.

Foto: Martin Kunzendorf

LE-FESTIVAL

Lørdag 5. september kl. 9-18

Hjælp blomsterne og sommerfuglene, når vi i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening holder Le-Festival på Kildeengen i Bidstrup Skovene. Sving en le og hør om, hvad le-slåning kan gøre for naturens ve og vel.

Foto: Hans Henrik Erhardi

VERDENSARVSDAG

Lørdag 2. oktober

Smag, hør og mærk vores fælles kulturarv i Roskilde. Verdensarvsdagen er for alle: skolebørn, bedsteforældre, nørderne, de lokale og de besøgende. Årets tema er 'Made in Roskilde'.

Foto: Roskilde Domkirke

NAT I NATUREN

Lørdag 17. oktober

Skærp sanserne i mørket og kom tæt på naturen om natten. Tag hele familien med til en overnatning under stjernehimlen i Bidstrup Skovene og ved Selsø Slot.

SEKRETARIATETS MEDARBEJDERE

Du finder Nationalparkens sekretariat i den tidligere forpagterbolig, Christinalyst, på Ledreborg Slot. Her arbejder i alt ti medarbejdere med at udvikle Nationalpark Skjoldungernes Land ud fra "Nationalparkplan 2017-23". Vi arbejder med projekter inden for natur, landskab, friluftsliv, kulturhistorie, formidling, undervisning, turisme og meget mere.

SEKRETARIATETS MEDARBEJDERE:

Fra venstre
Thomas Vestergaard-Nielsen
Anders Bülow
Louise Liv Holm
Mikkel Eeg
Camilla van Deurs
Henrik Paabye
Sofie Clauson-Kaas
Nynne Sørgaard
Malene Bendix
Sam Christensen (ikke på foto)

KONTAKT

NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND

LEDREBORG ALLÉ 2A
DK-4320 LEJRE
+45 9359 7090

npskjold@danmarksnationalparker.dk
nationalparkskjoldungernesland.dk

FØLG NATIONALPARKEN

// @nationalparkskjoldungernesland

NÆSTE NATIONALPARK MAGASIN

// Lander i din
postkasse i 2021

RIS OG ROS // skriv til os...

Vi håber, at du har haft glæde af nationalparkmagasinet. Har du forslag til historier til det næste? Er der noget du savner eller undrer dig over? **Så skriv meget gerne til os!**

Tilmeld dig nationalparkens
nyhedsbrev via hjemmesiden
og hold dig opdateret!

KOM UD

// i nationalparken

I nationalparkens app finder du et interaktivt kort med beskrivelser af udflugtsmål, besøgssteder, overnatning, stier, shelters, havne og meget andet.

Hent appen 'Nationalpark Skjoldungelandet' gratis i App Store eller Google Play.

SIGNATURER

- Shelterplads
- Teltplads
- Overnatning
- Badested
- Fiskested
- Udsigtstårn
- Station
- Trækfærge
- God tur for kørestols-bruger med hjælp
- Nationalparkens grænse

STIER

Vandrerruter

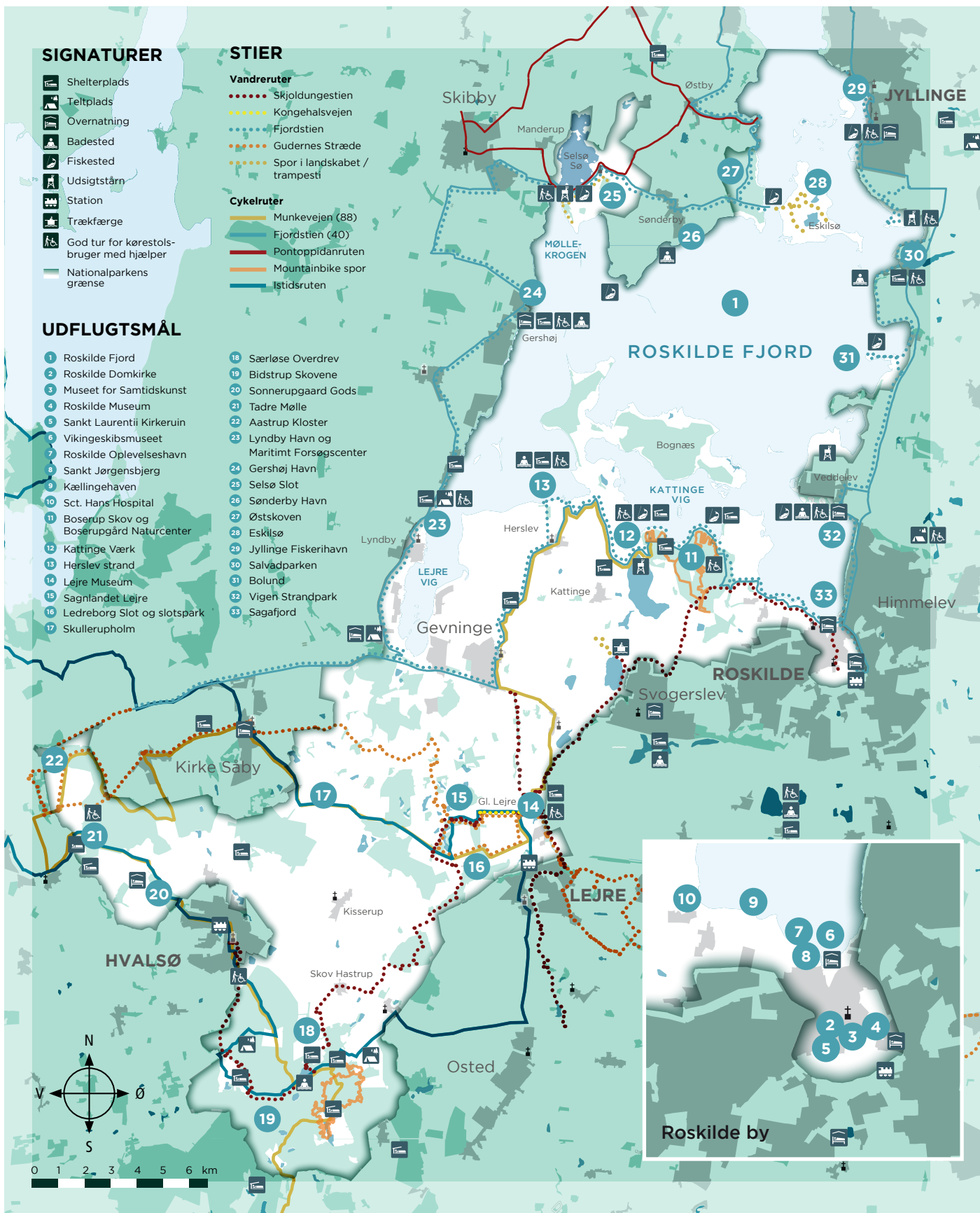
- Skjoldungestien
- Kongehalsvejen
- Fjordstien
- Gudernes Stræde
- Spor i landskabet / trampesti

Cykelruter

- Munkevejen (88)
- Fjordstien (40)
- Pontoppidanruten
- Mountainbike spor
- Istidsruten

UDFLUGTSMÅL

- 1 Roskilde Fjord
- 2 Roskilde Domkirke
- 3 Museet for Samtidskunst
- 4 Roskilde Museum
- 5 Sankt Laurentii Kirkeruin
- 6 Vikingeskibsmuseet
- 7 Roskilde Oplevelseshavn
- 8 Sankt Jørgensbjerg
- 9 Kællingehaven
- 10 Sct. Hans Hospital
- 11 Boserup Skov og Boserupgård Naturcenter
- 12 Kattinge Værk
- 13 Herslev strand
- 14 Lejre Museum
- 15 Sagnlandet Lejre
- 16 Ledreborg Slot og slotspark
- 17 Skallerupholm
- 18 Særløse Overdrev
- 19 Bidstrup Skovene
- 20 Sonnerupgaard Gods
- 21 Tadre Mølle
- 22 Aastrup Kloster
- 23 Lyndby Havn og Maritimt Forsøgscenter
- 24 Gershøj Havn
- 25 Selsø Slot
- 26 Sønderby Havn
- 27 Østskoven
- 28 Eskilsø
- 29 Jyllinge Fiskerihavn
- 30 Salvadparken
- 31 Bolund
- 32 Vigen Strandpark
- 33 Sagafjord

Nationalpark Skjoldungernes Land
Ledreborg Allé 2A
4320 Lejre
+45 9359 7090
nationalparkskjoldungernesland.dk

